

ORMHISTORIER

AF

H. J. MOSEN.

Kungl. Vetenskapsakademiens
Bibliotek
STOCKHOLM

Zool.

sv.

L

Zool
sv.

Stockholms Universitet

30001

004791499

Kung

Zool
Pu.

ORMHISTORIER

AF

DR H. J. MOSÉN.

LUND 1885,
FR. BERLINGS BOKTRYCKERI OCH STILGJUTERI.

Zoo
P.

Fördomarne mot ormarne äro lika gamla och envisa som synden: Ormen bodde i kunskapens träd; han kände och bjöd på dess frukt. Han bjöd den yrvakna, okunniga menskligheten på vetande. — Otack blef verdens lön. Menniskans ögon öppnades dock. — Emelertid sof hon länge med öppna ögon. — Men trädet växte; dess grenar sträckte sig öfver hela jorden och buro riklig frukt. — En hvar började äta frukten. Blicken blef allt mer och mera vaken. — Vantron såg ej längre spöken på ljusa dagen. Fördomarne slumrade in. — Frukten föll öfver allt i god jord utom i — Småland, eller också hafva det landets barn bitit för litet uti den, eller fått bara karten. Vantron börjar der resa hufvudet och gnugga sig i ögonen. — Fördomarne ruska på sig och vakna åter i Värend. — Bidrag till ormarnes historia spridas derifrån och låta som om de vore ihopkokade i någon jettegryta kort efter syndaflo den.

Ehuru det är ovisst, om flere bidrag af samma art mottagas med tacksamhet, vill jag dock på försök meddela allmänheten några dylika ur min samling från skilda håll — men tillika för jemförelsens skull derefter anföra

de mest pålitlige författares ord i frågan om ormarnes utseende i allmänhet på närmare håll och för öppna ögon samt ett och annat om dessa kräldjurs vanor och ovanor.

I de få fall, då mina egna iakttagelser kunna lemna någon upplysning, skola de inflickas på sitt ställe.

Till sist följer ett referat af en Brasiliansk afhandling, som i hög grad belyser ämnet.

Det torde icke finnas något enda djur, om hvilket menniskan tänkt och sagt så mycket som om ormen alltifrån den stund han besvek hennes stammoder Eva och till vår tid. — Det är dessutom högst besynnerliga saker, som om honom blifvit utfunderade ifrån Apollos strid med den gräslige Python, från Midgårdsormens och Lindormens dagar till senare tider, då den stora Hafsormen och Lindormen åter dyka upp ur Nordsjön och sjön Yen,* och sådana saker hos oss och annorstädes af menigheten på fullt allvar påstås som t. ex. följande:

Espingen (en yngre huggormhona) är den giftigaste orm, som finnes, näst Ormslån, äfven kallad Kopparormen (en fullkomligt oskadlig ödla utan ben).

Snokarne hvifta med den giftiga «gadden» (tungan), när de bli arga.

Ormar mjölka kor så att dessa sina.

En slagen orim förföljer alltid till sin dödsstund den som slagit honom och dör ej förrän solen går ned, hvar efter den öfverlevande maken eller makan egnar sitt lif åt hämnden.

I gödselhögar hittas ägg, som tuppen värper der, för att de skola kläckas af värmen — sjelf har han annat att göra än att ligga på dem — och som man sett små ormar komma ut ur dessa ägg, påstås det, att tuppäggar alltid innehålla en orm. Tänk hvad tuppen skulle bli

---

* *Om Draken eller Lindormen etc. af G. O. Hyllén-Cavallius 1884.*

förargad på smoken, om han finge höra, hur denne ställer till åt honom! — Det påstås likväl, att vissa gamla utlevade tuppar ej äro alldeles utan skuld till detta prat*.

Det händer (i synnerhet hände det förr), att ormar ur hövålmor slinka in i sofvande slätterkarlar och pigor, som dock snart kunna locka ut dem med en skål mjölk, men stundom äfven qväljas af dem länge, mest vid ny-tändningar**.

Skrämda ormungar tros draga sig tillbaka genom mor sins gap och gömma sig i hennes matsmältningsverkstad till dess faran är öfver. Jag misstänker starkt, att de i sådant fall krypa ur askan i elden, och att den ömma modren, kallblodig som hon är, smälter dem som annat ormyngel med god smak. — Men, hvad under om gemene man tror på en så förslagen moderskärlek i ormmodrens bröst, då en af vetenskapens öfverstar ännu i början af vårt århundrade sprider ut slikt:

«När jag på en gångstig på afstånd fick sigte på en *Boiquira* eller skallerorm, närmade jag mig så varsamt som möjligt; men hur stor blef ej min förvåning, då

* Se Duméril *Erpétologie Générale*. Tome VII, p. 558. Se äfven uti tidskriften *Miscellanea Curiosa Medico-Physica Academiae Naturæ Curiosorum sive etc.* Ann. III. (1672) pag. 354. «De ovo gallinaceo serpentifero» af Dr Simon Schultz.

** Uti «*Miscellanea Curiosa*», etc. 1677, pag. 262 etc. finnes äfven en 6 sidor lång, sorglustig historia med titel: «De serpente e corpore rejecto», som beskriver huruledes Doktor Johan Christian Fromman ur den sjukliga enkan Barbara Bretterin med medikamenter dref ut en alnslång mörkblå orm, dock ej genom munnen af fruktan för qväfning; han kunde nemligen genom användande af olika medel efter behag få ormen, att stiga upp åt bröstet eller gå utför. — På grund af diagnosen, sjukdomsförloppet och patientens utsago var doktorn fullt säker på sin sak; men beklagade, att han var frånvarande, då ormen efter 14 dagars behandling en vacker natt lemnade enkan.

jag i samma ögonblick, som jag lyfte armen, för att slå honom, såg honom röra sig och skallrande öppna sitt stora gap, för att deri mottaga fem små ormar af en skrifpennas tjocklek. — Öfverraskad af denna oväntade syn drog jag mig tillbaka och gömde mig bakom ett träd. — Efter några minuter, då djuret trodde sig och sin afföda utom all fara, öppnade det åter sin mun och släppte ut de små, som gömt sig der. Jag visade mig ånyo: ungarne återvände till sin tillflyktsort, och modren kom undan med sin dyrbara skatt bland växterna, mellan hvilka hon dolde sig»*.

Och så vidare, o. s. v.

Nästan allt, som under tidernas lopp blifvit sagdt om ormar, är sagdt till deras nackdel, till och med Guds ord: «qvinnans säd skall söndertrampa ormens hufvud», och till följd af en förklarlig, till och med förlåtlig motvilja, ja fasa för dessa tysta, lurande, stundom giftiga, och vissa ögonblick snabba kräldjur hafva de blifvit föremål för vårt hat och förföljas nästan alla af alla. — Äfven då de dyrkats, hvilket mångenstädes skett, har detta oftast berott på den fasa, de ingifvit, sällan på beundran.

Men dessa djur äro ej obeskedligare mot människan än andra djur äro; det är därför obeskedligt af oss, att vara giftiga just emot ormarne. — Dessa önska nog intet högre än att få vara i fred och äro utan tvifvel lika rädda för oss som vi för dem. — Öfver hufvud taget är det få af ryggradsdjuren, som utan att vara eller tro sig blifva anfallna angripa en påklädd människa; det är knappast fallet med några andra än den Bengaliska tigern, som blifvit så väl bekant med vårt i hans hemland så talrika slägte, vidare lejonet, någon ilsken tjur, hungriga vargar, krokodiler, alligatorer och hajar. Men millioner äro de

* *Palisot de Beauvois.*

insekter, maskar och andra ännu lägre djur, ju lägre dess värre, som angripa skada och döda oss.

Ormarne kunna till och med vara oss af synbar nytta till exempel genom att fånga råttor, insekter och andra s. k. skadedjur.

En resande, Schouten, talar om en ormart i Malabar i Ostindien, som lefver af råttor m. m. och därför af Holländarne kallas *Råttfångaren*. Detta för människan fullkomligt oskadliga djur går in öfver allt i husen, för att söka sin föda. Det äter bland annat äfven insekter, och därför afsänder man sällan en skeppslast ved från Malabars hamnar utan att sända med några af dessa ormar, som anställa jagt efter insekterna *. Ormarne vunno äfven hos de gamla Egypterna fullt erkännande för den nytta de gjorde på sädesfälten, i ett fall till och med allt för mycket i det att den farliga glasögonormens lika farliga kusin, Naja Haje, på ett oförsvarligt sätt skyddades, så att han förökade sig ofantligt; han till och med dyrkades.

De gamla sagorna och äfven historien hafva ofantligt mycket att berätta om ormar; den ena berättelsen är befängdare än den andra.

Redan i de flesta gamla folkslags myter representerar ormen ofta det ondas princip, men man tillade honom äfven, ehuru mera sällan, goda egenskaper. I vår bibel säges han vara upphofvet till den första synden och människans fall. Bibeln berättar äfven, att Herren som ett straffande ondt sände brännande ormar bland de knorrande Israels barn i öknen, så att mycket folk blef dödt,

---

* Histoire Générale Des Voyages. edit. in 12 Vol. 43. Description du Malabar.

och Moses fick befallning att göra en kopparorm och resa upp honom för ett helsobringande tecken.

Ariman, som lånade en orms skepnad, sökte förgäves att öfvervinna sin motståndare, Ormuds, hvilken representerar det goda i de gamla persernas dualism.

Man tror, att grekerna såsom allegorisk figur valde en stor orm dödad af Apollos pilar, för att dermed beteckna de förderfliga dunster, som uppstego ur gytjtjan efter Deukalions syndaflod, eller de årliga öfersvämnin-garne, och endast kunde skingras af solen. Denna orm, *Python*, blef solguden Apollos och hans prestinnors i Delphi attribut samt förutseendets och siareförmågans sinnebild. Något liknande torde hafva gifvit upphof till sagan om Lerneiska Hydran, som dödadades af Herkules och dennes följeslagare Iolas.

Tvedrägtens gudinna, Discordia, hade händerna väpnade med ormar; Furiernas gissel och Eumenidernas hår utgjordes af sådana.

Såsom klokhetens och omtänksamhetens sinnebild blef ormen Eskulapü ständiga attribut, medicinens och magiens emblem. De tvenne ormar, som omgifva Mercurii staf uttrycka vältaligt hvad de vilja säga. — En orm, som biter sig i stjerten och bildar en cirkel utan början och slut, valdes till evighetens symbol; ormarnes hastigt och likformigt upprepade rörelser för att komma framåt blefvo en bild af tidens snabba lopp och seklernas följd, det ena oupphörligt på det andra, och en orm blef Saturni attribut. Fabeln om Jupiter, som förvandlade sig till en orm, för att vinna föremålet för sin ömma låga jemte många andra sådana visa, att de gamle tillskrefvo ormen de mest olika egenskaper, att samma varelser enligt deras åsigt i sig förenade styrka, rädsla, skönhet och fasaväckande former, mildhet, klokhet, list, falskhet m. m.

På sådana omständigheter som de nämnda beror en del af de oräkneliga misstag, som vanställa ormarnes historia. En del af det stora antal fabler, som uppdiiktades i människoslägtets barndom och genom de klassiske författarne kommit till efterverlden, hafva blifvit gängse och trodda på grund af den auktoritet, man ej tvekat att medgifva dessa skriftställare. För att bevisa detta, är det nog att erinra om, att flere yngre skriftställare i sina arbeten upprepat t. ex., att svin döda ormar, för att äta upp dem, att ormar anse mjölk för en läckerhet, till och med mjölka med flera fullkomliga fantasifoster, som sågo ljuset på Aristoteles' och Plinii tider och fortplantat sig från Europa till Amerika och andra delar af jorden*. Plinius härleder t. o. m. namnet Boa af Bos (oxe, ko), emedan boa-

* Ett af dessa af alla omtalade, men af ingen sedda drag ur ormarnes lif berättades i förra århundradet från Förenta Staterna af Prof. Pehr Kalm och trycktes t. o. m. bland vetenskapliga handlingar. Deruti ligger ingenting underligt; men det underliga är, att Kalm tar saken på fullt allvar. Han säger:

«Ehuru modig och farlig denna orm (en *Skallerorm*) är, så att han aldrig viker ur vägen för någon människa, samt att både människor och oskälige kreatur fasa för honom, så har han dock uti Svinen sina öfvermän. Så snart han blifver varse något Svin, faller han alt sitt mod, och begifver sig strax på flykten, liksom han viste, att svinet vore hans underkufvare. Svinen äro mycket snåle efter Skallerormen, känna honom på lukten långt ifrån, ränna efter honom, och så snart de få sigte på honom, sätta de borsten i vädret, maka sig alt närmare och närmare til och äntligen rusa til och hugga honom. När de få honom i munnen skaka de honom starkt, och äta upp honom, utan att taga någon skada deraf; dock lemna de alltid hufvudet orördt. De äta denna ormen gerna; men om andra ormar i America sägas de ej bry sig stort. När någon i Norra America går att upptaga ett Nybygge, der mycket Skallerormar äro i näjden, förser han sig strax med en hop svin» etc. K. Vet. Ak:s Handlingar. 1753 sid. 66.

Zoo
Fv.

ormarne troddes mjölka kor; andra äldre författare gilla denna härledning, men på den grund att Boa är så stor att hon slukar Bos. Hos de båda författarne läser man äfven, att Mangusten eller Mungos (ett litet rofdjur, *Herpestes Mungos Wagn.*) till skydd för ormbett bepansrar sig med dy och äter en viss växt, som ormarne afsky; denna fördom har bibehållit sig i flere trakter i Ostindien. Den växt, som Mungos påstås äta, för att betaga ormarne aptiten, är enligt Kämpfer *Ophiorhiza Mungos* (beslägtad med *Chinabuskarne*) enligt andra *Aristolochia Indica*, hvilken ormtjusarne i dessa trakter påstå sig begagna med fördel; Russels undersökningar hafva visat, att alltsammans är falskt.

Jag nämnde, att exempel på ormdyrkan finnas många:

Hos de gamla Egypterna var ormen fruktbarhetens sinnebild. Under form af en orm omgifven af en cirkel eller slingrande sig kring en glob afbildade de guden Cnephtis, skapelsens ande eller själ, den lifgivande kraften. Detta folks prester förvarade i templen lefvande ormar, och begrofvade dem efter deras död i helgedomarne. Ophiterna, en kristen sekt, inrättade en gudstjänst, hvilken i synnerhet skilde sig från de andra Gnostikernas derigenom att de tillbådo en lefvande orm; de sågo i detta djur en bild af visheten.

Mejicanernas högste gud, *Vitzilipuztli*, höll en orm i sin högra hand och hans altaren och tempel pryddes af ormfignurer. Detta gamla folk dyrkade nemligen *Boa constrictor L.*, emedan han ansågs förutse stora oväder, pester, krig och andra allmänna olyckor, och påstods förutsäga dem med starka hväsningar. Men det var ej blott en from och stilla dyrkan, som egnades guden. Hans bild omgafs och hedrades ej blott med moln af välluktande ångor utan äfven, för att blidka hans yrede,

med strömmar af människoblod — ett af de många exemplen på de himmelsskriande omenskligheter, till hvilka religionen gifvit upphof. Till och med spaniorerna, troligen jordens mest religionsgalna och sålunda grymmaste folk, kunde ej utan fasa se de högar af hufvuden och ben, som omgåfvo ormgudens bild, och dock begingo de sjelfva vida större gräsligheter för sin *santa fé*.

Invånarne på Malabars och Mossambiks brännande kuster hafva dyrkat ormen lika väl som Aztekerna vid Mejicos sjö. Vid Cananor i Malabar blef furstens sekreterare biten af en *Cobra de Capello* eller glasögonorm. Hans följeslagare följde honom tillbaka till staden, dit äfven ormen fördes i ett kärl. Fursten, som blef rörd af denna olyckshändelse, lät genast tillkalla Braminer, hvilka föreställde djuret huru dyrbart en så trogen tjänstemans lif var för staten. Till bönerna lade de hotelser; de förklarade för ormen, att, om den sjuke omkom, skulle de båda brännas på samma bål; men ormen var obeveklig, och den bitne dog af giftet. — Fursten kände bitert denna förlust. Som han emellertid kom att tänka på, att den döde möjligen hade gjort sig skyldig till någon förseelse, som ådragit honom gudarnes vrede, lät han ur palatset utbära kärlet och ormen och befallde, att denne skulle frigifvas sedan han gjort honom en mängd ursäkter och visat honom djupa vördnadsbetygelser*.

En annan resande vid namn Bosman berättar 1705 från Guinea-kusten i Afrika, att negerne derstädes dyrkade en stor orm (antagligen *Python Sebae Dum.*) De uppförde åt sin gud särskilda byggnader, der hans egna prester skötte honom; höga och låga kommo vissa

---

* Histoire Générale Des Voyages. edit. in 12. Vol. 43. Description du Malabar.

tider på året och bragte honom skänker. Unga flickor, hvilka presterna utpekade såsom besatta af en ond ande, nödgades tillbringa en viss tid i templet, för att befrias från sitt onda. Antalet af offer, som undergingo denna skamlösa behandling, steg stundom till tusenden, och utkomna ur sin fångenskap var det dem vid lifsstraff förbjudet att yppa hemligheterna vid deras mystiska botande. Grefve de Lacépède berättar detsamma i sin «*Histoire Nat. des Serpens*» citerande resanden Desmarchais, som beskrefvit denna kult hos negrerne i konungariket Juida, och man finner i denne resandes berättelser andra stycken, som bevisa, att denna Python njöt så stort anseende bland negrerne på Guldkusten, att han afgjorde slagtingars utgång och att hans närvaro var nödvändig för att stadfästa valet af en ny konung.

Pehr Kalm säger om en art *Skallerorm* i Nordamerika:

«Då de svenske först kommo till Amerika, hade Villarne den vidskeppeliga seden (som de ännu hafva längre in i landet); att de ej ville dräpa någon Skallerorm, utan då de råkade ormen i skogen låto de honom ligga i fred, sägande dessa ord: *Gack du din väg, jag vil gå min*. Men sedan de blefvo varse, att Europeerna utan barmhertighet slogo dem ihjäl, och ej hade någon olycka derföre, och at desse ormars antal deraf ansenligen minskades, började de äfven, at ej mera vara så misskundsamme mot dem»*.

Japanernas monumenter och minnesmärken hos flera andra folkslag, som fingo grunden till sin bildning från Asiens äldste invånare, intyga, att ormen likaledes i deras religiösa mysterier spelat en mer eller mindre framstående

---

* K. Vet. Akad:s Handl. 1753. sid. 186.

röl; men tiden och samfärdseln med Europeerna hafva nu troligen afskaffat dylika plägseder öfver allt.

Om jättestora ormar hafva i alla tider funnits vidunderliga historier. Den största orm kring hela jordens ring är nog Midgårdormen; men han har yngre, ganska aktningvärda släktingar bland andra den stora ormen från det alltid stora Norge, hvilken omtalas af Olof den Store, eller Olaus Magnus och lär hafva varit 200 fot lång och 20 fot tjock, om det var i omkrets eller tvärmått förmåler icke historien.

Uti sin *Historia Naturalis*, en skattkammare full af curiosa, hvilken många ophidiologer beskattat och på hvilken de tyvärr äfven ofta litat som på guld, har Plinius samlat en del ormhistorier. Han berättar, att Regulus och hans soldater under första Puniska kriget vid floden Bagrada i norra Afrika råkade ut för en 120 fot lång orm, som de måste betvinga med belägringsmaskiner liksom en stad. (*ballistis tormentisque, ut oppidum aliquod, expugnata serpens*.) Plinius tillägger, att ormens skinn och käkar förvarades i ett tempel i Rom till Numantiska kriget, sålunda till en tid, som ej var särdeles långt aflägsen från den, då han skref. I samma kapitel säger han äfven, att i Rom under kejsar Claudii tid dödades en Boa, i hvars buk man fann ett helt barn. — Såsom bekant är finnas så kallade Boaormar icke i Europa* och den ifrågavarande var säkerligen Italienarnes *Cervone* eller *Scorzone*, Europas största orm, en from snok, som finnes vid Rom. Det är väl möjligt, att han slukade det lilla barnet; men då var det «yngre än de flesta». Likaledes i samma kapitel skrifver Plinius, att en Metrodorus talat

* *Eryx jaculus*, som föres till *Boæidæ*, finnes i Grekland, men behöfver här knappast nämnas, bland annat därför, att han ej blir längre än ett barn.

L
200
P.

om en ofantlig orm i Pontus, som drog ned foglar, hvilka dock flögo ganska högt, i sitt öppna gap. En i mycket så kunnig författare som Lacépède trodde ännu år 1789 på denna historia och antog, att ormens attraktionskraft låg i hans dåliga andedrägt. Om så var, så voro väl offren asfoglar, som väntade sig ett godt mål, men Lacépède vill förklara saken så, att ormen med sin andedrägt förgiftade eller qväfde sitt byte trots afståndet, så att det föll som stekta sparfvar i munnen på honom.

Diodorus från Sicilien har en lång historia om en nära femtio fot lång orm, som grasserade i trakten af Alexandria på Ptolemeernas tid. Ptolemeus hade utsatt ett högt pris åt den, som kunde fånga odjuret, och jägare gingo sig att jaga det; men det skulle de ej hafva gjort, ty ormen slukade en tvärt, slog ihjel en till med stjerten och dref de andra på flykten. En annan gång lyckades de öfverlevande, somliga till häst, att med list taga honom i ett nät vid hans håla och föra honom bunden till hufvudstaden, der hans stolta böljor satte sig efter en lång fasta.

De som närmare vilja hafva reda på de gamles kännedom om ormarne, kunna rådfråga den lärde Konrad Gesners arbeten, och i dessa finnas äfven samlade de flesta berättelser, man har antecknat om dessa djur under medeltiden.

Äfven den nyare naturhistorien talar om ormar, som äro allt annat än naturliga i fråga om storlek och andra förhållanden.

Uti tidskriften *Miscellanea Curiosa etc.** kan man läsa, att vid Lausanne i Schweitz kort förut hade fångats en så stor orm, att han var tjock som observatorns båda

---

* Dec. II ann. I. (1683).

mycket tjocka lår tillsammans. Observatorn tillägger, att denna orm var monstruös och hade öron; och det är anmärkningsvärdt, att i alla de osäkra och föga utförliga berättelser, man hört från södra Frankrike om ofantliga ormar, äro dessa alltid försedda med öron, ehuru ingen enda af vetenskapen känd ormart har yttre öra,

Andreas Cleyerus skref på samma tid från Batavia ett sedermera i samma tidskrift tryckt bref, som innehåller mycket smått och godt, af hvilket följande torde vara det dyrbaraste. I konungariket Aracan på gränsen af Bengalen såg man på stranden af en flod en ofantlig orm, som kastade sig öfver en mycket stor vild ox, «*Urobubalus*», och ställde till ett hiskligt uppträde under sin strid med detta förfärliga djur. På ett godt kanonhålls afstånd kunde man höra, huru det knakade i oxens ben, då de krossades af hans fiende, («*. . . fragor ossium in bubalo comminutorum ad distantiam tormenti bellici majoris, hoc est quousque globus e tali tormento pertingere potest, a spectatoribus sat eminus stantibus exaudiri potuit*»).

Ch. Owen skref uti Essay On Nat. Hist. 1742, att man vid Batavia funnit ormar af 50 fots längd.

En Spanior, pater Jos. Gumilla, som reste i Sydamerika på 1700-talet, har mycket märkliga saker att förtälja om Orenocos naturalhistoria:

«Jag såg lefvande *Jagande ormar* och andra som voro döda och fann, att de hade så grofva tänder som den värsta vindthund. Den tiden, jag var i Amerika, grep en af dessa ormar en arbetare om hälen. Som denne var en modig karl fattade han tag om första träd, som var till hands, och utstötte förfärliga skrik. Man sprang till stället, för att hjälpa honom, men när ormen fann sig ansatt, bet han ihop tänderna, klippte af hälen och flydde som ett skotts».

På följande sida:

«Man förvånar sig ej öfver att dessa ormar nå en så omåttlig storlek, om man betänker, att dessa länder äro ödemarkar betäckta af omätliga skogar . . . Pater Simon berättar, att aderton Spaniorer, som hade kommit in uti Coro-skogen i Venezuela, trötta af vandringen satte sig på en af dessa ormar i tro att han var en gammal kullfallen trästam, och att djuret, när de minst väntade det, började marschera, hvilket förorsakade stor öfverraskning».

En tredje sådan mycket troende men mindre vetande pater med namnet Montoya berättar om *Jagande ormar* från Paraguay, att han en dag såg en sådan, hvars hufvud var stort som hufvudet på en calf och som fiskade på stranden af en flod. Ormen började med att kasta ut fradga ur gapet och i vattnet. Sedan dök han ned med hufvudet och blef så en stund orörlig; men plötsligt öppnade han åter gapet och slukade en massa fisk, som fradgan tycktes locka dit — *Hist. Gén. Des Voyages Vol. 55.*

Att ormen är listigare än alla andra djur på marken, tyckes framgå äfven af följande berättelse af en resande forskare:

«Man finner på Moluckerna stora ormar, som äro mer än 30 fot långa och tjocka i proportion . . . De som sett dem försäkra, att, när de sakna föda, äta de en viss ört, som den naturliga instinkten lärt dem att känna. Ofvanpå detta stiga de upp i träen på hafsstranden och spotta der ut hvad de hafva tuggat.* Genast sluka åtskilliga fiskar detta och få sig ett rus, så att de ligga orörliga på vattenytan och blifva ormarnes byte». — *Hist. Gén. Des Voyages Vol. 31.*

---

* Ormar kunna ej tugga.

I en beskrifning öfver en nutida större vetenskaplig expedition läses, att de resande i Manila sågo en lefvande *Boa constrictor*, som var 48 fot lång och 7 tum tjock. — Det är att hoppas, att ingen af de naturforskare, som medföljde expeditionen, såg denna uppgift innan den lemnades till trycket, ty den art, som senare tidens, 1800-talets, zoologer allmänt kalla *Boa constrictor* Linné och som blott finnes i det tropiska Amerika, når högst 12—14 fots längd — men: «wenn Jemand eine Reise thut, so kann er was erzählen».

Det stycke uti resbeskrifningen, som rör upptäckten af den stora Boan, är i flera hänseenden så roligt, att det torde böra öfversättas i sin helhet:

«Dagen innan vi lemnade Manila hade vi tillfälle att i en andligs hus i förstaden S:a Cruz se en lefvande *Boa constrictor* af 48 fots längd och 7 tums tjocklek. Denna jettereptil befann sig sedan 32 år i en stor trälår och njöt en så sorgfällig omvårdnad, att han till och med hade öfverleft patern och nu utbjöds till salu af arfvingarne. Det tröga, nästan ständigt orörliga, på sand liggande djuret fick mat blott hvar fjerde månad och intog då vanligen ett lefvande svin på ett centner utan att dock öfverlasta sin mage». — *Reise der Novara 1857—1859 Beschreibender Theil von D:r KARL VON SCHERZER*. — Det är påtagligt, att författaren är en skämtare ej blott till namnet!

Men ormar kunna ej allenast blifva långa utan äfven bra tjocka, om man får tro resanden Artus; ty enligt hans iakttagelser voro ormarne på Guldkusten i Afrika i allmänhet ej blott 20 fot långa utan äfven 5 eller 6 fot tjocka (i omkrets?), och mycket större funnos. Han såg äfven en, som, ehuru blott tre (3) fot lång, var tillräck-

700
Pv.

lig börda för sex man *. — Den måtte ha varit ovanligt tät!

En vanlig åsigt om ormarne äfven bland mera bildade personer är att det händer, att de förfölja folk. Sådana påståenden erinra mig alltid om första scenen i Trollflöjten, der hjälten Tamino kommer inrusande och skriker: «En gräselig orm mig i spåren förföljer, re'n närmar han sig etc.» — Det finnes nog intet enda exempel på att en orm löper efter ett större byte, kanske med undantag af de i sitt element snabba Asiatiska Hafsormarne (*Hydrophidæ*) och en landorm, som följer en annan, svagare orm, en förskrämd råtta, eller en hoppande padda. — Dessa rofdjur liksom många andra lägga sig i stället på lur och kasta sig blixtnabbt öfver sitt byte, och just deruti ligger deras styrka, hvilket de nog inse.

Emellertid händer det, att en eller annan för folk fullkomligt oskadlig art förföljer en, i synnerhet om han retas. Detta lär enligt grefve Castelnau **, som reste i Nordamerika 1836, vara fallet med den då allmänna BLACK SNAKE, *Coryphodon constrictor* (L) Dum., en 7—8 fot lång, 1 1/2 tum tjock, ofvan svartblå orm af familjen *Colubridæ*. — Om denne oroas, anfaller han och förföljer. Negrerna bruka roa sig med att reta honom; han löper då efter dem såsom han brukar göra med sina små byten och försöker bitas.

Under de tre år, jag tillbragte i det otroligt ormriska Brasilien, såg jag ej mer än en enda gång, hvarom mera nedan, att en orm förföljde en menniska, och hörde ej heller sägas, att någon mer än samma oskadliga art före-

* Hist. Gen. Des Voyages. Vol. 14.

** M. F. CASTELNAU: Sur les moeurs de certains ophiidiens, uti Comptes Rendus etc. de l'Académie des Sciences T. XIV, p. 492—495. Paris 1842.

tager sig en för ormar i allmänhet så farlig sak. Och hvad skulle en 4 till 6 fot lång och 2 till 3 tum tjock orm (de giftiga blifva ytterst sällan större) med en 5—6 fots karl att göra? Till och med de stora Boaormarne, som kunde hafva någon fördel af att anfälla menniskan undvika henne säkerligen alltid. — Att ormar aldrig rufva på hämd, tror jag mig kunna försäkra.

Allt detta hindrar icke en Fransman vid namn Biard, hvilken för några år sedan reste i Brasilien som fotograf och målare (han målade bland annat t. o. m. kejsarens porträtt) att i sin resbeskrifning skildra, huruledes han i provinsen Espiritu Santo blef förföljd af en Surucucú*, en af de största och giftigaste ormar man känner; och på en förträffligt utförd teckning, hvilken varit värd att illustrera en sannare skildring, synes, huru besten kommer dängande efter artisten ur ett kärr med vidöppen mun och «gadden» ute. — Mannen tyckes dock lätt låta förblinda sig af förskräckelse, ty han berättar äfven, huruledes han förut en skum afton vid hemkomsten en god stund brottades med sin egen mannequin i en korredor i kejsarliga palatset i Rio, i hvilket han var inqvarterad; han trodde sig ta fast en tjuf.

Det är sådana resandes iakttagelser, som i synnerhet äro egnade att förvillia hemmavarandes åsichter om främmande lands natur; konstnärer med sin för naturens skönheter och färor öppna blick och sin skapande förmåga torde äfven vara värst. — Men äfven sansade och kompetente forskare lita under sina resor någon gång på de opålitliga innebyggarnes vilseledande uppgifter, som sedan utan att sofras spridas vid hemkomsten och tagas för kontant.

Ett löjligt misstag, hvarvid dock ett afsigtligt bedrägeri var med i spelet, begicks på detta sätt af Fr. Has-

* *Lachesis mutus* (L) Dum. Han kallas äfven Urutú.

selqvist och inflöt i *Acta Upsaliensia* år 1744. — I Egyptens städer träffade man förr ofta så kallade ormtjusare, hvilka för den nyfikna mängden förevisade lefvande exemplar af den oskadliga och fromma ormen *Eryx Jaculus* (L) Dum., som de utgäfvo för *Cerastes*, en farlig huggorm med hornlika bildningar vid ögonen, och sade sig hafva tämt. På en sådan *Eryx* fäste de nemligen i köttet ofvanför ögonen klor af foglar eller små däggdjur, hvilka klor vuxo fast och tillvuxo. — Detta var ett slags animal ympning liknande den, som göres i vissa hönsgårdar, der sporrarne tagas från benen på kapuner, fästas på kammens plats och tillväxa. — Det var efter en individ, hvars hufvud på detta sätt var beväpnadt med två horn, som Hasselqvist beskref sin art *Anguis Cerastes*, hvilken sedan i vetenskapliga arbeten gifvit upphof till så många annars öfverflödiga ord.

I detta fall var orsaken såsom sagdt var ett afsigtligt bedrägeri af infödda charlataner, men vanligen äro infödingarne lika oskyldiga till sin missvisning som kompassen till sin; de veta ej bättre; dock torde de verkliga naturbarnen, vildarne, vara mera klarsynta än de krämare, som röfvat deras land och ej hafva ögon för annat än guld.

Som exempel på huru föga Brasilianernes naturhistoriska iakttagelser äro att lita på må nämnas de uppgifter, jag fick, visserligen ej om någon orm, men om ett flygande odjur med det nätta namnet *Jiquitiranaboya*. — Alla öfverensstämde deruti, att djuret flög, var 4—6 tum långt och dödade så godt som på fläcken. Somliga sade, att det kom med så stark fart, att det fastnade med sitt horn i en trädstam, om det mötte en sådan, hvilket kom mig att gissa på någon stor skalbagge — men, en skalbagge med så giftigt horn! — Andra påstodo, att det hade en giftig gadd (*ferrão*) i kroppens bakre del, hvilket

kom mig att tänka på en bålstor geting. En öfverste och en medic. doktor höllo på den förra åsigten, en apotekare med flere på den senare, hvilken jag var mera benägen att hylla. — Ormarne hade väl folket bättre reda på, men ej närmare än att många ansågo *Korallormen* för en af de farligaste. — Denna orm är nog giftig, men har så liten mun, att han ej kan bita en, om man ej räcker ut tungan åt honom, eller sticker in ett finger i hans mun; näsan går ej dit.

Folk tycks i allmänhet älska att tro det som låter besynnerligt. Liksom man litat på resandes öfverdrifna skildringar af jetteormar, har man sålunda äfven trott på berättelserna om försvinnande små och förfärande giftiga ormar, som sola sig i präktiga blomkalkar och med en säker död hota en hvar, som vågar bryta blomman.

Visserligen finnes det i både gamla och nya världen små giftiga ormar, af blott en fots längd t. ex. någon art af *Elaps*, *Furina* (*Pseudoelaps*), men dels uppehålla de sig på marken bland gräs, dels äro de så klenutrustade med mun och tänder, att de svårligen kunna blifva farliga för en menniska. Det är nog sant, att giftet kan variera i styrka och att små djur kunna vara mycket ettriga — man tänke på getingar, skorpioner m. fl. — men på det hela taget kan man säga, att ett ormbett är farligare ju större ormen är, emedan de stora tänderna tränga djupare och tillgången på gift är större hos de stora arterna. — Engelsmannen Günther, som gifvit ut ett stort arbete öfver Ostindiens ormar*, säger till och med, att bettet af en orm, som ej är öfver 2 fot lång, är sällan dödande för en fullvuxen person.

---

* Reptiles of British India London 1864.

Ännu smärre ormar än Elaps finnas äfven, t. ex. *Typhlops*, ja så små som metmaskar, men lika oskadliga som dessa. De hafva intet gift och kunna ej bita folk, om de ville aldrig så gerna. De lura aldrig i prunkande och doftande blomkronor, utan hålla sig blygsamt under stenar eller i hål, som de göra i fuktig jord, och föra der ett indraget lif.

En hvar har hört talas om ormtjusare och tjusande ormar; det magiska i saken torde i båda fallen vara föga annat än rädsla å den «tjusade» partens sida.

Ormtjusare finnas ännu i Ostindien, Persien, Egypten. De Ostindiska draga från stad till stad, för att mot betalning förevisa exemplar af den lifsfarliga *Glasögonormen*, Portugisernas *Cobra de Capello*, hvilken de säga sig hafva lärt att dansa *. Om dessa dansmästare säger Kämpfer ** ungefär så: När en Indier vill tämja en glasögonorm och inöfva honom, slår han omkull det kärl, hvaruti han hållit honom fången, går emot honom med en käpp, hindrar honom att fly och utmanar honom till en strid, som ormen ofta är den förste att börja. I samma ögonblick som denne är i begrepp att göra sitt språng och

---

* Denna orm, *Naja tripudians* (Merr) Schl., har fått sitt artnamn just af denna så kallade dans; *tripudiare* betyder hoppa, dansa. Namnet Glasögonorm har gifvits honom därför att de flesta individer på öfre delen af halsskinnet hafva en teckning, som mycket liknar en pince-nez. Det Portugisiska namnet åter har han fått af sin förmåga att spänna ut halsskinnet som ett slags brätten hvilka till och med kunna dragas öfver hufvudet. *Cobra* betyder orm och *Capello* ett slags hufvudbonad, hufva. — Äfven de andra *Naja*-arterna vidga något halsens skinn, likaså arter af de närstående Nyholländska och Ostindiska släktena *Hoplocephalus* och *Ophiophagus* m. fl. samt Sydamerikas *Xenodon severus* (L) Schl., hvilken ej är giftig.

** Amoenitates Exoticæ. — Fasc. III Obs. IX.

hugga till sträcker Indiern fram kärlet såsom en sköld, mot hvilken djuret stöter sin nos, hvilket förmår det att draga sig tillbaka. Denna kamp fortfar en quart eller en half timma allt efter som djurets uppfostran är mer eller mindre fulländad. — Misslyckad i sina anfall och skadad af kärlet upphör ormen att hugga, men stödd på den ihoprullade stjerten med större delen af kroppen upprät, halsskinet utspändt och munnen vidöppen så att gifttänderna synas vaggas han fram och tillbaka utan att taga sina gnistrande ögon från skölden, som skadat honom. — Läraren som är mycket mån om att ej trötta honom för mycket genom denna öfning, af fruktan att han skall bli för rädd och vägra, att en annan gång inlåta sig i striden, vänjer honom småningom att resa sig mot kärlet, till och med emot nakna handen och med kroppen följa alla dess rörelser med stolt hållning men utan att någonsin våga rusa fram af fruktan att bli sårad. Handens rörelser, och sålunda äfven djurets, åtföljas af en sång i samma takt, och hela striden får utseende af ett slags dans. Det är således med dessa förfärliga djur som med nästan alla andra, att fruktan kufvar dem; huru tjusade de äro vill jag lemna derhän.

Men man får ej tro, att Indierna till den grad lita på verkningarne af denna fruktan, att de ej söka afväpna den fiende, mot hvilken de skola strida. Kämpfer säger vidare, att ormtjusarne hvarje eller hvarannan dag mycket noga uttömma ormarnes gift, som bildas i körtlar i öfverkäken och sedan utgjutes genom de fårade gifttänderna. De reta därför ormarne, att upprepade gånger bita i ett stycke tyg, eller någon annan mjuk kropp, som suger till sig deras gift. Sedan de beröfvat dem giftet, vaka de noga öfver att de ej få någon föda, som gifver dem friska men dödande vätskor. Ett bepröfvadt sätt att göra

ormarne oskadliga är äfven att på förhand bryta ut deras gifttänder, hvilket charlatanerna göra genom att häftigt draga till sig det tygstycke, som de reta ormarne att bita uti.

Berättelserna om ormtjusare äro likväl mycket olika. *Dumeril* intager i sitt stora arbete *Erpétologie Générale*. VII 2 en intressant skildring af en ormtjusares förevisning ombord på ett franskt fartyg. Skildringen är tagen ur en dagbok förd af M. Natalis Rondot, medlem af en handelskommission, som af franska regeringen sändes till China:

10 Juli 1844. Trincomale (Ceylon).

«Kl. 6 på aftonen kom en Indisk jonglör ombord . . . Korgen ställes på däck och öppnas. En *Cobra de Capello* ligger hopkrupen på bottnen. Jonglören slår sig ned på några stegs afstånd och börjar spela en långsam, klagande, monoton sång på ett slags liten klarinett. Ormen rör så småningom på sig, rätar ut sig och reser sig. Han liksom sitter på stjerten, hvilken är hoprullad i spiral. Han lemnar ej korgen. Snart börjar han visa sig orolig och söker taga reda på, hvar han befinner sig, blir ännu oroligare, vidgar och spänner ut sina hattbrätten (halsskinnet), blir häftig, blåser starkt, snarare än hväser, sticker ofta och hastigt ut sin smala och klufna tunga, tycks gång på gång vilja kasta sig framåt liksom för att nå jonglören; ofta spritter han till, eller gör snarare hastiga skutt. Ibland rör han på sina brätten, ibland håller han dem styfva. Jonglören har sina ögon oupphörligt fästa på ormen och fixerar honom på ett sällsamt sätt. Efter en stund, ungefär 10—12 minuter, blir ormen mindre rörlig, han lugnar sig och vaggar sedan, som om han följde med musikantens långsamma och enformiga tempo, och rör med ytterlig liflighet sin tunga; småningom blir han försatt i ett slags sofvande tillstånd. Hans ögon, hvilka förut gåfvo akt på

jonglören, liksom ville han öfverraska honom, hafva blifvit så godt som orörliga och förhexade af dennes blick. Indiern begagnar ormens tillfälliga domning för att sakta närma sig honom utan att upphöra med spelet och vidrör hans hufvud först med näsan och sedan med tungan. Ehuru detta är gjordt i ett ögonblick, spritter ormen derunder upp ur sömnen, och jonglören har knappast tid att hoppa baklänges, för att ej nås af ormen, som kastar sig öfver honom med raseri».

«Under det jonglören håller på att sluta och lugna ormen anländer en af korvettens officerare. Han vill se Indiern föra sina läppar till djurets fjälliga hjessa och den stackars fan börjar spela sitt entoniga stycke och på sitt sällsamma sätt fixera ormen. Men denne är i ytterst uppretadt tillstånd, och ingenting verkar på honom; han vill rusa ut ur korgen, och locket måste på».

«Vi tvifla på att ormen har sina gifttänder kvar och att det verkligen är någon fara för Indiern att nalkas honom. Vi lofva vår man en spansk piaster, om han låter ormen bita två hönor. Man tar en svart höna, som stretar ifrigt emot, och ger henne åt ormen. Denne reser sig till hälften, ser ett ögonblick på hönan, biter och släpper henne. Sex minuter efteråt (uret i hand) får hon uppkastningar sträcker benen ifrån sig och dör. Den andra hönan ställes framför ormen; han hugger henne två gånger, hon dör inom åtta minuter».

Egyptens ormtjusare påstå sig härstamma från de gamla Psyllerna, ett folk i Libyen, som sade sig kunna bota bett af giftiga ormar, af hvilka de sjelfva hade intet att befara. — De förevisa vanligen en annan art, Naja Haje, och deras konst består, såsom de säga, uti att förvandla ormen till en staf och lära honom att spela död. När de skola visa detta, spotta de i hans gap, tvinga ho-

nom att tillsluta det och lägga honom på marken. Liksom för att gifva honom en sista förmaning lägga de sedan ena handen på hans hufvud, hvarpå ormen genast blir styf och orörlig och får ett slags stelkramp. Slutligen väcka de honom på det sätt, att de gripa honom i stjärten och rulla denna starkt mellan sina händer. Geoffroy de S:t Hilaire, som sett detta, har öfvertygat sig, att dessa fenomen endast bero på ett starkt tryck på Hajes nacke, hvilket ej underlåter att frambringa åsyftad verkan. S:t Hilaire berättar på ett mycket spetsigt sätt om ett lyckadt försök han gjorde att göra efter en trollkarls konst, öfver hvilken djerfhet denne, som sjelf var närvarande, blef mäga förskräckt. — Dessa jonglörer rycka ut tänderna på Haje innan de tämja och förevisa honom.

Jemför *Andra Mose Bok* kap. 7 vers. 8—12:

Och Herren talade till Moses och Aron:

När Pharao säger till eder: Bevisen edra under, så skall du säga till Aron: Tag din staf och kasta honom för Pharao, att han varder en orm.

Då gingo Moses och Aron in till Pharao och gjorde såsom Herren hade bjudit dem, och Aron kastade sin staf för Pharao och hans tjenare, och han vardt en orm.

Då lät Pharao kalla visa och svartkonstiga; och de Egyptiska trollkarlar gjorde ock sammalunda med deras besvärjningar.

Och hvardera kastade sin staf ifrån sig, och vordo ormar deraf; men Arons staf uppslukade deras stafvar.

Ingen upplyst människa kan väl numera tro, att ormar ega någon tjusande förmåga, som drager det ena djuret efter det andra i deras gap. Bytets sätt att bete sig kan helt naturligt förklaras genom en sannolik rädsla.

Det är visserligen sant, att flertalet djur tyckas vara fullkomligt okunniga om den fara, som hotar dem, då de

befinna sig nära sådana djur som ormar; man har sett foglar gå på sådana reptiliers kropp, hacka dem i hufvudet, nagga dem och förtroligt lägga sig vid deras sida; men det kan ej förnekas, att ett djur, som oförmodadt blir öfverfallet af en så fruktansvärd motståndare, när det ser hans hotande ställning och snabba rörelser, måste gripas af en fasa, som i första ögonblicket beröfvar det all förmåga att undvika det olycksbringande hugget.

Vi se ju huru en fogelhund på afstånd inverkar på en raphhöna. Hon «trycker»; hon vågar ej göra en rörelse för att fly af fruktan att förråda sin närvaro, hon synes hindrad af en magisk kraft, det tycks henne omöjligt att undvika en så öfverhängande fara; men aldrig har jag hört någon säga, att hunden tjsar fogeln.

På samma sätt ser man huru djur af olika grupper inom ryggradsdjuren plötsligt gripas af fruktan, darrningar, konvulsioner eller allehanda tecken till svaghet vid blotta åsynen af en orm, i synnerhet om det är en giftig art af någorlunda storlek. — Jag har t. ex. en gång förgäfves sökt sporra en häst förbi en skallerorm, som dock låg ett godt stycke ifrån min väg; hästen stod stilla och darrade ända tills dess ormen slutat att skallra och långsamt dragit sig tillbaka. En annan gång gjorde en mulåsna ett sådant hopp med mig öfver en redan ihjälslagen individ af samma art, att jag var nära att bli på platsen.

Man har enligt Duméril och Castelnau sett ekorrar och foglar, som borde kunnat rädda sig, plötsligt hoppa till med ett skri, förlora jemnvigten och falla från gren till gren till foten af ett träd, der en orm orörlig väntade dem. Sådana fall torde dock helt naturligt kunna förklaras på det sätt, att djuret förut blifvit bitet af den lurande ormen, hvilket fullkomligt öfverensstämmer med

de giftigaste ormarnes sätt att bemäktiga sig ett rof; de hugga det nemligen först och låta det sedan gå till dess giftet verkat. Men samme Duméril, hvilken måste anses för fullkomligt tillförlitlig, berättar, att han en gång offentligt skulle göra ett experiment, för att visa den hastiga och dödande verkan ett huggormbett har på små foglar. Han höll en steglitsa i handen med största varsamhet, men så snart fogeln fick se ormen föll hon genast död till marken.

Att små djur, då de märka sig hotade af en farlig orm, kunna blifva så skrämde, att de förlora all besinning, är en sak hvartill jag varit åsyna vittne*:

Under en botanisk fotvandring i provinsen Minas Geraes i Brasilien kom jag en dag till en gles och temligen låg skog, så kallad *Capoeira*, der yxan och elden förr gått fram. Skogen var åter något så när uppvuxen, marken bevuxen med högt gräs, och en och annan hög, halfmultnad stubbe stod qvar. På toppen af en sådan i jemnhöjd med mitt hufvud växte några yfviga mossor, som jag tänkte insamla; men midt ibland mossan fick jag se en liten vacker råtta med klara, spelande ögon och stora tunna öron, som sågo rosenröda ut, emedan solen sken midt igenom dem. Hon satt alldeles stilla medan jag en god stund betraktade henne. Jag hvisslade, hon satt stilla. Jag tog ett grässtrå och petade på henne, hon satt stilla. Jag strök henne på ryggen med handen, hon rörde ej en lem, men såg dock som hastigast på mig. Min förvåning steg, ty hon såg alldeles frisk ut, och jag var just i begrepp att taga henne i närmare skärskådande, då jag i detsamma fick höra ett prassel helt nära mig i

---

* P. Kalm har i K. Vet. Ak:s Handl. 1753 åtskilligt att säga om ormarnes förmenta tjuvningsförmåga, som han betraktar alldeles fördomsfritt.

torra löf och otydligt såg och hörde någonting tungt och långt sakta glida genom gräset i riktning från mig och stubben. I samma ögonblick försvann råttan som en pil. Det som gled genom gräset var en större orm, hvilken alldeles hade förskrämt råttan, så att hon ej det ringaste frågade efter en obekant naturforskare förr än den bekanta faran var förbi. Ormen var utan tvifvel, att döma efter det lilla jag såg af form och färg, en *Urutú* (*Lachesis mutus*) Amerikas, troligtvis jordens, största giftiga orm, han blir enligt Spix mer än 10 fot lång och 1 fot i omkrets. Denna art, som ej är ovanlig i trakten, lefver gerna på dylik mark, äter råttor m. m. och är mycket trög troligen i medvetande af sin fasansfulla magt; han anses af invånarne vara farligare än skallerormen. Denne deremot uppehåller sig hellre på soligare ställen, när ej heller på långt när sådan storlek som *Urutú* och skallarar dessutom vanligen när man nalkas honom. *Boa constrictor* är sällsynt i trakten och gröfre bygd och liffigare färgad. Någon annan orm af denna storlek och så trög att han ligger stilla flera minuter, då man kommit honom alldeles på lifvet, finnes ej i Brasilien att gissa på. Ett är säkert; både lilla råttan, jag och stora ormen blefvo rädda, jag kanske icke minst.

I sammanhang med de många andra fördomarne i fråga om ormar torde böra nämnas något om de oräkneliga medel mot ormbett, som okunnigheten och dess ständiga följe vidskepelsen hafva användt.

Om man betänker huru många trollkarlar, prester, qvacksalvare, kloka gubbar och gummor i alla tider ockrat på sina medmenniskors lättrogenhet, inser man utan vidare, att de ej skulle försumma ett så ypperligt tillfälle till denna synd som en stackars ormbiten likes tillstånd

erbjuder och att botemedlen skulle blifva lika många som ömkliga och löjliga.

Växtriket har som vanligt fått släppa till de flesta medikamenterna, och väl är det, ty dess egenskaper äro i allmänhet ej så farliga i händerna på qvacksalvare som stenrikets. De botemedel, som hemtats ur djurriket, äro uteslutande löjliga. Dessutom hafva användts blandningar så skadliga, att de hade tagit lifvet äfven af den friskaste karl.

Att de gamle använde en mängd örter mot ormbett, är klart. På Plinii och Galeni tid voro redan många sådana berömda. På 1500-talet uppräknar Gesner öfver 100 arter. — Linné omnämner många dylika helsoväxter, bland hvilka de ryktbaraste äro: *Ophiorhiza Mungos*, *Asclepias gigantea*, *Polygala Senega*, *Chiococca densifolia*, *Aristolochia Indica* och *serpentaria*. Om ormarnes fiender bland djuren och botemedlen mot deras gift säger han: «En välvillig styresman gaf Indierna Ichneumon och Ophiorhiza, Amerikanerne Svinet och Seneka, Europeerna Storcken samt olja och alkali». (*Imperans beneficus homini dedit Indis ichneumonem cum ophiorhiza; Americanis suem cum senega; Europæis ciconiam cum oleo et alcali.*)

Brasilianerne använda ännu utom många andra växter äfven arter af *Aristolochia* och *Chiococca*, men stryka dock oftast med på kuppen — kuren lyckas, men patienten dör.

Lacépède anför uti *Histoire Nat. des Serpens*, såsom det tyckes på fullt allvar, en resandes iakttagelser på Skallerormen i Paraguay (samma art, som finnes i Brasilien, *Crotalus horridus* Lin.): «Skallerormen är ingestädes så allmän som i Paraguay. Man ser der, att, när hans tandkött är fullt af gift, lider han gruffigt, och, för att göra sig af med detta, anfaller han allt hvad han möter . . . Verkan af giftet är särdeles häftig; stundom

flyter blodet ymnigt ut ur ögon, näsa, öron, mun och vid nagelrötterna; men motgifter fattas ej. Man använder framför allt och med framgång en sten, som man kallar *San Paulo*, *bezoar* och *lök*, som tuggas och läggas på såret. Djurets eget hufvud och lever, som man äter, för att rena blodet, äro icke mindre berömda läkemedel. etc.»

I Ostindien satte man förr stort förtroende till kraften hos vissa små glatta, lins- eller mandelformiga stenar af mer eller mindre gråblå färg. Dessa «ormstenar» tillade man egenskapen att suga åt sig giftet ur ett ormbett. Sympatien mellan giftet och stenarne var så stor, att dessa hårdt fastnade vid såret såsom små koppglas och ej föllo af förrän giftet var utsuget, hvarefter den sjuke var fullt återställd. När man skulle rengöra stenarne från giftet, behöfde man blott lägga dem i söt mjölk. För att göra dem ännu underbarare, påstod man, att de blott funnos i hufvudet på Glasögonormen, och inbyggarna i landet, som sålde dem till mycket högt pris åt resande, läto infatta dem i någon dyrbar metall, så att de voro lämpliga att bäras kring halsen som en amulett.

I Rom gjordes med stor framgång tvänne försök med sådana stenar, det ena af en prest på en hund, det andra af en lekman på en människa. Men redan på 1660-talet gjorde Francesco Redi offentligt vid storhertigens af Toscana hof en mängd experimenter, hvilka visade, att ormsstenarne fastnade lika bra på alla öppna, fuktiga sår och att den helande kraften hos dem var uppdiaktad.

Sådana stenar hafva ofta blifvit förda till Europa och finnas i museer. De äro troligen afrundade bitar af ett slags bolus, ty de äro temligen mjuka, feta för känslan, häfta vid tungan och lukta lera. — Huru lerjorden kommit in i hufvudet på ormarne förklaras i 1:a Mose

bok, kap. 3, vers 14, «du skall gå på din buk och äta jord i alla dina lifsdagar».

I *K. Vet. Akad:s Handl. 1754 sid. 78* står att läsa om andra ormstenar, tagna från hjortar:

«Herr Jacob Hultstedt, hvilken några år, såsom Vice Consul, vistats i Cadix, har till Academien behagat ingifva en berättelse, huru han icke allenast af trovärdige män i Spanien hört, utan ock sjelf sedt, at giftiga sår, förorsakade af rasande hundars, ormars och andra farliga djurs bett, blifvit ganska snart och lyckeligen botade genom ett slags sten, den de i Spanien kalla *Piedra de la Serpente* eller *Ormstenen*, hvilken, då den lägges på såret, fäster sig der och drager ut alt giftet.

Samma nyttiga sten föregifves växa uti hufvudet på ett slags Ormar uti Ost-Indien, men skal, enligt några nyare Spanska Auctorsers, på sannolika skäl grundade meningar, ej annat vara än en bit Hjort-horn, lindrigt stekt på elden: åtminstone skall stekt Hjorthorn genom åtskilligas försök funnits hafva samma goda verkan, som den så kallade Lapis Serpentinus eller Orm-sten. Den skal och tjena emot giftiga bölder och vissa svåra svullnader».

«Sättet at tillämpa stenen är att med en nål stickes hol på det bitna stället, at något blod kommer ut: stenen sättes derpå, som strax suger sig fast och sitter af sig sjelf, till dess alt giftet är utdragit. Han tvättas sedan i mjölk och kan derpå ånyo brukas. Stenarne pläga göras runda, litet mindre än en sex-styfver, tredubbelt tjockare midtuppå än emot bräddarna. — Academien håller värdt, at lemna det allmänna kunskap om denna meningen, och uppmuntra dem som hafva tillfälle att försöka, om stekt Hjort-horn hafver en sådan verkan, samt sedan gifva Academien del af hvad de genom Rön och

förfarenhet funnit. Det vore ock nyttigt, att försöka andra djurs horn».

I samma Academis Handlingar 1753 sid. 194 talar P. Kalm om ett annat sätt att suga ut giftet i följande ordalag:

«En man berättade för mig, att hans Gosse, som ännu lefde, då jag var i Amerika, blef biten af en Skaller-orm. Han tog då, i brist af annat en höna, plockade bort dunen vid stjärten och satte den bara delen af Hönan på det stället; som ormen huggit, då förgiftet skall hafva dragit sig ur såret in i Hönan, hvilken en liten stund derefter dött; 5 höns på detta sätt använde, satte lifvet til; den sjette och sista blef endast litet sjuk. Gossen kom sig härefter fullkomligen före igen».

En Engelsman, Patr. Russel, berättar ungefär år 1800, att han i Bengalen med nästan ständig framgång använde ett botemedel, som han kallar *Tanjore* och är en blandning i lika vigtmängder af följande goda saker: mercurium, arsenikhvitt, peppar, rötter af *velli-navi* och *neri-viham* samt *nervalam-mandel*. Man skakar qvicksilfret med saften af *Asclepias gigantea* till dess kulorna försvinna, sedan tillsätter man de andra ingredienserna och gör af denna massa piller på en drachma, som gifvas in en gång i timman; dock skall man först lägga på såret en varm hönslefver m. m., m. m. Man känner ej de botaniska namnen på de örter Russel så obestämdt omnämner, mandeln tror man fås af en art *Croton*. I mina ögon är det alldeles likgiltigt hvilka växterna äro; det mest anmärkningsvärda i fråga om *Tanjore* är att det funnits någon enda som tillfrisknat efter kuren.

Det ej ovanliga bruket att af ormarne sjelfva göra läkemedel mot deras bett förskrifver sig från äldsta tider. Ondt skall med ondt fördrifvas, tänkte man redan i den

gamla goda tiden, och så tänkte äfven kejsar Neros lifmedikus, Andromachus från Creta, hvilken det enligt Galenus var förbehållet, att uppfinna apotekarkonstens under, apotekarnes stolthet *Theriaca*.

Teriak var ursprungligen blott ett medel mot förgiftning, specielt mot ormgift, men blef sedan universalmedel. Det var en godtycklig blandning af de mest olikartade ingredienser. Under medeltiden tillverkades den i nästan alla Europas städer, i synnerhet i Södra Europa. Till vårt århundrade har bruket att låta ormen ingå i detta medikament blott bibehållit sig i Italien. *Teriak* från Venezia stod i högt rop. Der användes vid tillverkningen tusentals huggormar af arten *Vipera aspis*, som var allmän i denna stads omgifningar. Den stora Teriakfabriken i Napoli, som stod under regeringens beskydd, var ett företag af enskilda personer, i spetsen för hvilket stod den lärde professor Delle Chiaje. Der användes utan åtskilnad alla ormarter, ehuru man föredrog huggormar, som lefvande fördes till staden i korgar af landtmän kallade *viperaji*.

Till och med i China och Japan användes ett slags Teriak allmänt enligt von Siebold.

Det är väl möjligt att dekokter på vissa växter intagna varma och i stor dosis göra någon obetydlig nytta använda mot ormbett t. ex. såsom svettdrivande medel; men som de alltför ofta visat sig vara utan verkan och till och med Teriak börjat svika äfven billiga förhoppningar, har man, i synnerhet på senare tider, till utvärtes bruk användt oorganiska syror och alkalier, mest ammoniak, klor, vitriol, lapis infernalis och hundra andra preparater, som äfven de visat sig mer eller mindre, vanligen mindre, dugliga. — Ja de ämnen ur naturens trenne riken, som mot ormbett blifvit använda, äro så många,

att det blefve ungefär lika omöjligt att uppräknat dem som de icke använda.

Ett godt medel, som begagnas i Brasilien, har dock visat sig vara, att om möjligt genast tvätta såret, vidga det något med en knif och bränna det med glödhett jern, hvarom mera nedan.

Detta tycks vara en hästkur och gör nog mycket ondt, mera ondt än Polygala-dekokt, men mindre än skallerormsgift, och ändamålet kan ju härvidlag få helga medlen. Det radikala i medlen påminner lifligt om katolikernas ingångsspråk, när de predikade, att kättare skulle brännas: *«Quod medicamenta non sanant ferrum sanat, quod ferrum non sanat ignis sanat.»* («Hvad läkemedel ej bota, botar jernet, hvad jernet ej botar, botar elden»).

Det föregående torde vara nog för att gifva ett begrepp om huru mycket «både likt och olik» blifvit sagdt om ormarne och allt hvad dem rör. I det följande skola sammanställas några fakta rörande dessa djurs kroppsbyggnad och lif. Det vore väl om dessa lättfattliga, bevisade fakta kunde bidra till att vederlägga en mängd obegripliga och obevisliga påståenden och affifva en mängd vanskapliga foster af inbillningskaften.

Skilnaden mellan ormarne och vissa ödlor är ej stor. — Det finnes ödlor, t. ex. *Ormslån*, som sakna ben, och i varmare länder finnes det ormar (*Python*, *Boa*, *Eryx*, *Tortrix*) som hafva spår till bakben, hvilka dock utanför huden blott visa sig i form af ett par sporrar.

Säkraste skilnaden mellan ormar och ödlor är att *de två underkåbenen hos ormarne ej äro sammanvuxna framtill* såsom hos ödlor och högre djur utan förenade genom elastiska band, så att de kunna aflägsnas från hvarandra.

Ormarnes yttre kroppsform vexlar på det hela taget föga; dock är förhållandet mellan längd och tjocklek mycket olika hos olika arter; längden kan nemligen vara från 20 till 200 gånger så stor som tjockleken *. *Vipera*

---

* Öfver allt, der tjocklek nämnes, menas tvärmått. Då större noggrannhet ej är af nöden, har jag ej reducerat utländske författares fot och tum till svenskt mått eller till metermått.

arietans (Merrem) Schl., en mycket fruktad huggorm på Godahoppsudden, är enligt H. Schlegel* 2 tum tjock, när han är 3 fot lång. En grön orm som lefver i Brasiliens trån och buskar, *Philodryas viridissimus* (L) Jan. blir enligt Duméril** nära 1 meter lång men blott 5 millim. tjock. *Oxybelis æneus* Wagl., en annan af Sydamerikas trädormar med släta, guldbronsglänsande fjäll, når enligt samme författare en längd af mer än 1,60 met., men är då endast 1 centim. i tvärmått o. s. v.

Sjelfva kroppen eller bålen är i allmänhet cylindrisk eller spolförmig, oftast sådan som hos vår vanliga snok; men varierar något efter släktets lefnadssätt, så äfven stjerten. Hufvudet skall omnämnas längre fram. De släkten, som lefva i trån, t. ex. familjen *Dipsadida*, dit den ofvannämnde *Philodryas* hör, äro smala, hoptryckta från sidorna och försedda med lång stjert. *Hydrophida*, som alltid lefva i hafvet***, hafva baktill hoptryckt kropp, kölad buk och stjerten formad som ett årblad. En art af den egendomliga familjen *Acrochordida*, *Chersydrus fasciatus* (Shaw.) Dum., som lefver vid Malaccas kuster, har äfven mycket hoptryckt kropp och buken försedd med en köl tunn som ett knifblad. — De släkten, som alltid lefva på marken, och i synnerhet några arter, som gräfva ned sig i den, äro mer eller mindre cylindriska, tjocka i förhållande till längden

---

* Essai Sur La Physiologie Des Serpens Amsterdam 1837 sid. 182.

** Erpétologie Générale. Paris 1844—1854 VII 1109,

*** Duméril uppgifver, citerade Engelsmännen Russel och Cantor, att de dö inom 2—3 dagar, om de tagas ur hafvet, till och med i saltvatten.

och kortstjertade. De giftiga ormarne hafva alla jemförelsevis kort stjert.

Ryggkotorna (hals-, rygg- och länd-kotorna) kunna vara från 100 till öfver 300 (t. ex. *Python*, *Trigonocephalus*) och variera till antal till och med hos olika individer af samma art. Stjertkotornas antal vexlar från 5 till 200.

Vid hvarje ryggkota är ett refbenspar rörligt fäst; stundom bära dock de 2—3 första halskotorna inga eller mycket korta refben; stundom, såsom hos Glasögonormarne, äro halskotornas refben längre, rakare och rörligare än de andra, för att lättare kunna utspänna halsskinet, hvilket dessa ormar bruka göra.*

Bröstben saknas hos alla ormar. Refbenparen äro sålunda blott fästa vid ryggraden, och dess skänklar kunna därför spännas ut som skänklarne på en sax eller ryttare, hvarigenom bröstet och buken kunna vidgas betydligt vid intagandet af luft och föda. Refbenens rörlighet underlättar dessutom ormarnes gång o. s. v., hvarom mera längre fram, då mera blifvit nämndt om kroppens form och organer.

Om den yttre kroppsformen ej är så olika hos olika arter, så är skilnaden i storlek så mycket större. Det finnes arter så små som en tandpetare och andra stora som timmerstockar. — Det är vackert så; lustresandes och okunniga infödingars i alla länder ögonmått och med detta uppmätta vidunder måste en gång för alla alldeles lemnas åsido, så vida ringaste reda i saken skall uppstå.

* Se uti *Philosophical Transactions* 1804 Part II pag. 346 *On the expansion of the neck of the Cobra de Capello. w. fig.* by D:r Patrick Russel and Sir Everard Home. — Den sistnämnde förmodar, att denna förmåga att vidga halsen tjenar till att underlätta sväljningen.

Jag kan ej underlåta att här inflicka några gyllene ord af en i Australien bosatt zoolog: »Ingenting är så bra som ett måttband, om meningen är att förvissa sig om sanningen; men folk bryr sig i allmänhet ej om att vara särdeles noggrant, och under det de berätta en ormhistoria år efter år låta de reptilen tilltaga i storlek i samma mån som deras historia tilltager i ålder». * — Man ser häraf, att det går till på samma sätt i Australien som i Skandinavien.

Intet arbete öfver jordens alla kända ormar har, så vidt jag vet, kommit ut fullständigt sedan Duméril och Bibron 1844—54 utgäfvö sitt stora verk *Erpétologie Générale*. Det är visserligen 30 år sedan dess, men som jag naturligtvis ej har tillgång till de talrika specialafhandlingar, som kommit ut senare, måste jag i det följande hufvudsakligen hålla mig till nämnda arbete, som är utmärkt och äfven är mycket mer än nog för mitt ändamål. Dock vill jag i fråga om det systematiska följa den katalog, som Prof. G. Jan lemnade uti *Elenco Sistematico Degli Ofidi. Milano 1863*.

De minsta uppmätta arter höra till familjen *Typhlopidae*, hvilken såsom ofvan blifvit nämndt lefver i jorden såsom dagmaskarne. *Typhlops Fornasinii Bianc.* från Mossambik är ungefär 2 dec.-tum lång och 1 dec.-lin. tjock, eller nogare taget 6,2 centim. l. och 0,3 centim. tj. Han är således i förhållande till sin längd en af de tjockaste ormar, som finnas, ehuru ej större än en vanlig tandpetare. Två andra *Typhlops*-arter från Mossambik äro 12,5 centim. långa. *Ty. dichromatus Jan* från Rhodos är af samma storlek. — Europas minsta orm är *Ty. ver-*

* Gerard Krefft *The Snakes of Australia.* Sydney 1869. sid. 32.

micularis (Merr) Dum., funnen i Grekland, han är 25 centim. lång. Af släktet *Stenostoma*, tillhörande samma familj, finnas arter i V. Afrika och Vestindien, som äro ungefär 10 centim. långa och 2 millim. tjocka.* Andra små Typhlopidae finnas i Syd- och Nordamerika, Ostindien och Australien. — Man vore frestad att tro, att de uppmätta exemplaren blott vore yngel, men detta är ingalunda förhållandet.

I en annan familj, *Calamaridae*, finnas arter tillhörande släktena *Calamaria* och *Carphophis*, hemma på Java och i Förenta Staterna, som blott äro 12—15 centimeter långa. Alla äro lika oskadliga som Typhlopidae. Bland öfriga ormar är det sällsynt, att finna någon individ af mindre än 1 fots längd.

Enligt H. Schlegel** äro de största ormar blott 20—25 fot långa och 7 tum tjocka. Den aldra största anser han vara *Eunectes murinus* (L) Dum. i S. Amerika. Dumeril*** säger deremot, att i flere af Europas muséer finnas skeletter eller skinn af Python-arter, som äro ej mindre än 8—10 met. långa, d. v. s. ända till 33 sv. fot; men när han sedan talar om hvarje art särskildt, är han af Schlegels åsigt och subtraherar några meter; och en meter gör mycket på en orm, Den största längd han uppgifver för de respektiva arterna är såsom följer:

Python Natalensis Smith, från Port Natal i Afrika, hvilken enligt D:r Andrew Smith blir öfver 25 fot. *Pyreticulatus* (Schneid) Dum., från Ostindiska öarne och fastlandet, 22 fot. Paris' museum. *Py. molurus* (L.) Dum.,

* De flesta af de anförda måtten äro citerade efter G. Jan Iconographie Générale Des Ophidiens. Milano 1864.

** När H. Schlegel citeras, menas alltid hans *Essai* etc.

*** När Duméril citeras, menas alltid hans *Erpétol. Général*

från samma trakter och China, 20 fot. Leydens muséum. *Py. Sebae* (Gmel.) Dum. och *Py. regius* (Merr.) Dum., båda hemma i det tropiska Afrika, blifva antagligen lika stora som de föregående. — *Eunectes murinus* (L.) Dum., från Sydamerika, 20 fot. Leydens och Berlins muséer.

Efter Python och Eunectes komma närmast i ordningen några närstående släkten, som dock knappt nå mer än hälften af de nämndas storlek.

Boa constrictor L., i Sydamerika och Mexico, blir ej öfver 12—14 sv. fot. Några beslägtade arter nå omkring 10 fots längd. *Liasis amethystinus* (Schneid.) Dum., från Ostindiska öarne, 11 $\frac{1}{2}$ fot lång Leydens och Paris' muséer. *Morelia argus* (L.) Dum., som af Nyholländarne kallas *Diamond-Snake*, blir enligt Krefft 10 fot 3 tum.* Duméril anför eget nog ej tjockleken på någon af nämnda ormar, men han säger på ett ställe, att de största ormar, sådana som nå 25 fots längd, äro ungefär 7—8 tum tjocka.

Den största ormen i Europa är *Elaphis quadriradiatus* (Gmel.) Dum., Italienarnes *Cervone*. Han är beslägtad med våra snokar, finnes blott i sydligaste Europa och blir enligt Luigi Metaxa 6—7 fot lång, 3—4 tum tjock. Skandinavien största orm är den vanliga snoken, *Tropidonotus natrix* (L.) Schl. Man har hos oss funnit exemplar af ända till 4 fots längd. Bibron förde en individ från Sicilien till Paris, som var 1,58 met. lång.

Man ser sålunda, att mycket stora och mycket små ormar finnas i alla verldsdelar, men att hvarken de största eller de minsta finnas i Europa. Detta gäller i ännu högre grad om Skandinavien. Vi få ej vänta oss, att

---

* Enligt Krefft finnes i Tasmanien en annan men giftig *Diamond-Snake*, *Hoplocephalus superbus* Günth.

här någonstädes, vare sig på land eller i vatten, finna större orm än en grof hasselpåk; de ovanligt små äro ungar.

Alla ofvan nämnda ormar, både små och stora sakna gift.

Bland stora och giftiga ormar må i första rummet för båda egenskapernas skull nämnas en art af familjen *Crotalidæ* (dit skallerormarne höra) nemligen *Lachesis mutus* (L.) Dum., eller Brasilianernes *Urutú*, som är temligen vanlig i Brasilien och Guyana. Han når i Brasilien enligt Spix och i Surinam enligt Hering ända till 10 fots längd och är då 3,5 dec.-tum tjock.

Hans fruktansvärda släktingar, *Crotalus* (Skallerormarne), *Bothrops* (Fer de lance m. fl.), *Trigonocephalus* och andra släkten, hvars flesta arter äro hemma i det tropiska och subtropiska Amerika, nå ej denna storlek, men dock stundom 6—7 fot.

Albert Günther* uppgifver, att *Ophiophagus Elaps* (Schl.) Günth., som hör till familjen *Elapidæ* och har sitt tillhåll i Ostindien, blir 12 fot; men denna orm är ej så groft byggd och har ej så starka huggverktyg som *Urutú*. Hans nära släkting *Naja tripudians* (Merr.) Schl. (Glasögonormen eller Portugisernas Cobra de Capello) i Asien och *Naja Haje* (L.) Schl. i Afrika blifva ej mer än 5 fot långa. *Naja** angusticeps* A. Sm. i Sydafrika deremot 9 fot.

Enligt samme Günther finnas af de särdeles giftiga *Hydrophidæ*, hafsormarne i Indiska oceanen, individer på 12 fots längd, dock har han ej sjelf sett längre sådana än 8 fot.

---

* Reptiles of British India. London 1864.

** *Dendraspis* enl. Schlegel och Jan.

De minsta af de giftiga ormarne tillhöra samma familj som *Naja* nämligen *Elapidae*. Såsom ofvan blifvit nämnt finnes det arter af släktena *Elaps* och *Pseudoelaps*, af knappast en fots längd.

Europas trenne giftiga ormar, *Vipera berus* (L.) Schl. (vår huggorm) samt *Vipera aspis* (L.) Schl. och *V. ammodytes* (L.) Schl. från sydligare Europa äro alla af medelmåttig storlek, 2—3 fot.

Hufvudet är till formen temligen olika hos olika grupper. Oftast är det nedplattadt koniskt med aftrubbad nos och bakhufvudet småningom öfvergående i halsen; men en mängd andra former finnas. De giftiga *Crotalidae* och *Viperidae* hafva mycket platt och baktill bredt hufvud. De likaledes giftiga *Elapidae* hafva det mindre platt och bredt men dock trubbigt. Några underliga släkten, *Lan-gaha*, på Madagaskar, *Dryinus* i Ostindien och *Oxybelis* i det tropiska Amerika hafva mycket spetsigt hufvud och öfverkäkens hud nästan snabbelikt utdragen. En högst märkvärdig art af samma familj som snokarne är *Herpeton tentaculatum* Lacep. i Siam, som på nosen har tvenne framåtrigtade, köttiga, platta, fjälliga bihang. *Vipera ammodytes* har på nospetsen ett litet uppstående, köttigt horn, och *Vipera cerastes* Hasselqv., en annan huggorm från Egypten, som blifvit kallad Kleopatras orm, har hornlika hudutväxter ofvanför ögonen.

Ögonen äro stundom stora i synnerhet hos en del smala ormar, som lefva i träen; stundom, hos *Typhlopidae*, äro de små som ett knappnålshufvud. En del af *Typhlopidae*, hvilka såsom nämnt är lefva i jorden och under stenar, hafva ögonen täckta af fjäll och äro lika säkert blinda som mullvaden. Pupillen är ofta smal som hos kattor, hvilket antyder nattliga vanor. Ögonlock saknas

alltid, hvarför ögonen ständigt stå öppna och tyckas stå stilla — deraf *basiliskblicken!*

Ytte öra, till och med trumhinna, finnes ej.

Nåshålorna äro korta och deras inre öppning ligger i gommens främre del. Gomsegel finnes ej.

Tungan, som kan dragas in i en slida, är den allmänt bekanta långa, smala, köttiga, i spetsen tvåklufna «gadden», hvilkens flikar ofta stickas ut och vibrera, till och med om ormen håller munnen sluten, emedan det finnes en urskäring i öfverläppen som dock saknas hos Hafsmormarne (*Hydrophidæ*), antagligen för att vattnet ej skall rinna in i munnen. Tungan användes stundom till att fånga insekter med och tyckes snarare vara ett organ för känseln än för smaken.

Att döma af sinnesorganernas byggnad tyckas sålunda hörsel, lukt och smak vara klen utbildade hos dessa djur. Synen är säkerligen i allmänhet skarp.

Det märkvärdigaste med ormarnes hufvud är dess förmåga att vidga sig. Den obetydliga hjernskålens ben äro orubbligt sammanvuxna, men de öfriga äro nästan alla (utom hos *Typhlopidae*) blott sammanhängande med elastiska band, som tillåta dem att vid behof skilja sig ifrån hvarandra. Dessutom är munöppningen lika lång som hufvudet; stundom räcker den till och med bakom kraniet med en tredjedel af sin längd *, så underligt det än må låta; och emedan käkarne kunna aflägsna sig från hvarandra såsom tummen från pekfingret på en hand, kan gapet blifva ofantligt. Då dertill lägges svalgets och hela näringskanalens förut omtalade uttänjbarhet, inses, huru det är möjligt för ormarne, att gripa och svälja ett byte, som är mycket tjockare än de sjelfva i hvardagslag. — De större och starkare arterna krossa dessutom först bytets

* Duméril Erpét. VI. sid. 121.

refben genom klämning och svälja det derefter så småningom otuggadt, benbitar, kött, blod och allt uti sitt skinn som i en säck.

Vid sväljningen göra tänderna stor tjänst. Dessa sitta vanligen ej blott på käkbenen utan äfven på gommens ben och äro alla smalt koniska, hvassa och krökta bakåt; de äro taggformiga. De kunna således ej bita af eller tugga någonting; de äro griptänder *. — När ormen griper sitt byte, lagar han om möjligt så, att dess hufvud kommer först. Dock händer det, att han får en groda tvärtom, och att folk tror sig se en orm med två hufvuden i rad, då den halfsväljda grodans hufvud sticker fram ur ormens mun. Vid sväljningen röres först den ena sedan den andra käken framåt, den öfre och den undre käkens tänder gripa och släppa ömsevis sitt tag såsom tvåanne kardor; och på detta sätt glider matportionen nedåt svalget begjuten med ymnig sås, som afsöndras af munnens talrika spottkörtlar.

Men munnan har stundom andra körtlar än dessa salivkörtlar och andra tänder än nu nämnda hela grip- och svalgtänder.

Hos de giftigare ormarne finnes nemligen på främre ändan af de båda öfverkäkbenen en eller stundom flera gifttänder, hvilka antingen på främre sidan hafva en djup ränna, hos *Elapidae*, *Dendraspidæ* och *Hydrophidae*, eller ock äro genomborrade, hos *Viperidae* och *Crotalidae*.

En tredje grupp finnes, som består af små eller medelstora, ofta smala och i trän lefvande ormar, hvilka hafva sådana fårade tänder längst bakåt på öfverkäkbenen, vid svalget, och somliga författare anse äfven dessa för giftiga

---

* Härmed är Pater Gumillas på sid. 14 anförda röfvarhistoria från Orenoco om den afbitna hälen omöjliggjord.

Zoo
Su.

t. ex. Duméril, hvilken har fört alla dessa ormar till en särskild underordning, *Opisthophanes*. Men som å ena sidan författarnes åsikter äro delade om denna sak och å den andra dessa bakre tänder i hvad fall som helst ej kunde blifva farliga för människan och, om de förde gift, blott bidroge till att förkorta ett halfsmält bytes döds-kamp *, är det ej lämpligt, att här nämna något vidare om dem än att i vår verldsdel blott finnas 2 mindre arter af denna talrika underordning nemligen *Tarbophis vivax* (Fitz.) Dum och *Coelopeltis insignitus* (G. S:t Hil.) Dum, båda i sydligaste delen af Europa.

Vare sig att gifttänderna blott hafva en utvändig ränna eller äro genomborrade, i hvilket senare fall rännan dock i spetsen är utvändig, äro de ypperliga vaccinerings-instrumenter och öfverföra giftet osvikligt till såret från en vid tandens bas liggande giftkörtel, som, när munnen öppnas och slutet, tryckes af de honom omgifvande musklerna och gjuter sitt förderfliga innehåll i denna med kanterna mer eller mindre sammanvuxna ränna. Man har sett giftet tryckas ut med sådan kraft, att det sprutat ut ett litet stycke ur tanden (?) **

Högst utvecklade är giftapparaten hos det tropiska Amerikas *Crotalidæ*. Gifttänderna äro ofantliga; en *Crotalus horridus*, som är 1 meter lång, har sådana af 2 centimeters längd; öfverkäkbenet, som ej bära andra tänder än dessa 2 (d. v. s. 1 tand vardera) och små ämnen till nya vid de gamlas förlust, äro särskildt utvecklade; de äro korta och mycket tjocka och rörliga som ett gung-

* Det har funnits de som trott, att ormarnes gift ej allenast är ett vapen utan äfven är af nytta vid dessa djurs matsmältning, och det kan ju hända, att så är, ty djur som dött af ormbett, undergå en hastig förvandling.

** Günther Reptiles of British India.

bräde, så att de i dem fästa tänderna kunna resas eller fällas tillbaka efter ormens behag. Hos *Viperidæ* är giftapparaten snarlik, men ej på långt när så starkt utvecklad. Man torde sålunda få antaga *Crotalidæ* vara de farligaste af alla ormar, emedan de kunna gifva de djupaste såren och i dessa gjuta största mängden gift. Erfarenheten har äfven visat sannolikheten af ett sådant antagande.

Att afgöra huruvida den eller den ormen har skarpare gift än en annan är väl i allmänhet omöjligt; der-till fordrades millioner experimenter jemte noggran känne-dom om ormens och den bitnes tillstånd i allmänhet och för tillfället, hur mycket gift som kommit i såret, dettas läge och djup, årstiden, temperaturen, pulsens hastighet då patienten blef biten, skötsel, tillstötande omständighe-ter och tusentals oberäknliga saker.

Släktet *Naja*, dit glasögonormen hör, räknas bland de giftigaste och är det nog också, fastän det ej är så fruktansvärdt utrustadt som t. ex. Sydamerikas *Lachesis mutus*, och det finnes bestämdt intet ormslägte, som har decimerat människoslägtet så mycket som *Naja*; men af samma skäl som intet fyrfotadt rofdjur vållat så många människors död som den Bengaliska tigern. Skälet ligger deruti, att de trakter, der dessa tigrar och ormar vistas, äro ofantligt folkrika jemförda med det glest befolkade tropiska Amerika, der skallerormarne och den ytterst farliga Amerikanska tigern, *Felis onça*, lura på sitt rof. Der-till kommer Najas talrikhet i Indiernas och Egypten. — Dessutom hafva fördomar och fåniga religionsbruk i gamla världen ofta stält människan lägre än djuren i kampen för tillvaron och betydligt ökat menniskooffrens antal.

Ormarnes föda utgöres endast af lefvande djur af alla slag från ryggradsdjur till sniglar, insekter, kräftdjur och maskar. Man har påstått, att stora ormar sluka så

Zoo
Su

digra djur som tigrar, oxar eller människor, men detta är helt enkelt omöjligt, åtminstone för en orm, som ej är 30—40 fot lång; och som de ej kunna tugga eller bita af någonting så segt som kött, går man fullt säker för att ej ens blifva beröfvad så mycket som ett finger af dem. Det är en gång för alla så med ormen, att «der honom en tum gifven var, der tog han hela alnen».

Snokar sluka grodor och råttor, som äro dubbelt så tjocka som de sjelfva i fastande tillstånd. Enligt prins Maximilian af Neuwied * slukar *Eunectes murinus*, Brasilianernes *Sucury'*, Capybaran (*Hydrochærus Capybara* L) den största af alla gnagare, som blir 3 fot lång och ganska tjock; men denna orm lefver vanligen af råttor, hvaraf han redan af Linné fick sitt artnamn. Mr Firmin berättar **, från Surinam, att i en individ af denna art, som var 23 fot lång, funnos: en ödla (*Iguana*) af $3\frac{3}{4}$ och en myrslok af 2 fot 8 tums längd. *Python-molurus*, Malajernas *Ular-Sawa*, lär fånga och sluka det lilla hjortdjuret Muntjac, men det finnes intet bevisadt exempel på att han eller hans samarter anfallit större djur än detta, ej heller någon människa.

Det finnes ett enda och rätt besynnerligt exempel på att växtdelar anträffats i en ormmage. Vår landsman Clas Fr. Hornstedt fann nemligen 1783 i buken på en af Javas större och märkvärdigare ormar, *Acrochordus javanicus*, som han sjelf upptäckte och namngaf, en mängd osmälta frukter ***.

Uppgifterna om huru mycket ormarne dricka äro mycket olika. De lapa visserligen med tungan, men göra

* Beiträge zur Naturgeschichte von Brasilien.

** Historie Naturelle de Surinam.

*** K. Vet. Akad:s Handl. 1789.

ock på samma sätt som hönsen, ty de kunna ej suga. Af detta skäl kunna de ej heller mjölka. Enligt folktron lära snokar tjufmjölka kor på det sätt, att de slingra sig om ett af kons bakben, fatta en spene med munnen och följa sedan med henne på hennes promenader och dia henne lika fridfullt som barnet på ammans arm. Men detta vore både ändamålslost och bekymmersamt för en orm. Det vore ändamålslost, emedan han lika litet som en gås eller en gädda kan suga, då han ej som däggdjuren har köttiga läppar och ej såsom de kan bilda lufttomt rum i munnen till följd af näsborrarnes läge, tungans form, bristen på gomsegel m. m., som det blefve för vidlyftigt att här förklara. — Det vore ej heller utan sina obehag för honom och äfven för kon till följd af hans tandbyggnad. Han skulle nemligen aldrig kunna släppa spenen utan att lemna de bakåtrigtade tänderna i sticket, eller alldeles sönderslita spenen, alla störande kosparkar att förtiga. — Det är för öfrigt långt ifrån afgjordt, det är ej ens troligt, att ormar tycka om mjölk. Det finnes ingen, som har *sett* en orm dricka mjölk, ehuru sådan ofta satts ut i kärl åt dessa djur såväl i Sverige som i Ostindien och annorstädes.

Af hvad och huru mycket ormarnes föda än består, så är deras matsmältning god men långsam; stundom gå flera veckor åt, hvilket väl beror derpå att de svälja sitt byte helt. — Matportionen glider dervid långsamt genom svalget och bakåt genom det långa, raka, endast i sin bakre ända vidgade rör, som utgör näringskanalen, (matstrupe, mage, tarmar) och synes utvändigt som en större eller mindre svullnad allt efter portionens storlek.

När ormarne fått ett godt mål, träffas de någon gång liggande orörliga, och en vidrig stank, sagornas «giftiga andedrägt», sprider sig kring dem af de animalia, som

ruttna i deras inre. Af denna kost blifva de ofta mycket feta och ätas med god smak af folk mångenstädes t. ex. i China, Östindien, på Java, i Brasilien, Afrika * och äfven S. Europa.

Men sedan de sväljt ett större byte, kunna de äfven otroligt länge vara utan föda. Duménil anför, att i Pariser-muséets menageri förvarades en skallerorm, som ej åt på 21 månader, men när han ändtligen beslöt sig för att äta något till bästa, förtärde han tre kaninungar i rad **.

Allmänt känd är ormarnes vinterdvala, hvarunder de naturligtvis ej förtära hvarken vått eller torrt. Denna dvala är i kallare länder samtidig med vintern, emedan dessa *«frigida aestantium animalia»* (heta trakteras kalla djur) såsom Linné kallar dem, äro mycket känsliga för kyla. De draga sig därför från jordytan så mycket som möjligt ned i hålor o. s. v.

Äfven mellan tropikerna tyckas de en årstid draga sig undan: Humboldt uppgifver, att *Eunectes* enligt infödingarnes utsago under de långa regn, som en tid på året öfversvämma vissa delar af Sydamerika, ligger inbäddad i dyn till dess solskensdagar torka dylagret och det brister. Denna uppgift tarfvar dock bekräftelse. Schlegel vill förklara denna sak så, att ormen ligger i ett slags dvala af brist på föda, men under regntiden är der ingalunda brist på föda. Hur skulle ormen för öfrigt kunna krafla

* Lacépède berättar citerande resanden Shaw: «Man har försäkrat mig, att det i Kairo och kringliggande byar finnes mer än 40,000 personer, som ej äto något annat än ödlor och ormar». Hist. Nat. Des Serpens.

** Likaledes citerande Shaw berättar Lacépède, att en Gabrieli, apotekare i Venezia, påstod sig haft 2 *Cerastes*. (*Vipera cerastes*) 5 år fastande i en väl korkad flaska med något sand på botten, på hvilken Shaw såg dem krya kräla omkring! Hist. Nat. des Serpens.

sig upp utur dyn och skaffa sig byte, om han vore så matt af svält, att han föll i dvala? Knappast får man väl heller antaga, att ormen säger till sig sjelf: nu kan du gå och lägga dig, det här tjenar ingenting till; dålig årstid».

I Brasilien, omkring södra vändkretsen och sydligare, draga sig ormarne tillbaka under den torra tiden, som är den kallare, från Maj till Oktober. Det var sällan eller aldrig jag i det inre af landet såg någon orm under dessa månader; på kusten åter, der skilnaden mellan sommar och vinter är ringa, hände det oftare.

Oaktadt temperaturskilnaden mellan dag och natt der ej är stor, synas dock ormarne vara känsliga därför, att döma bland annat af följande fall: En temligen sval april morgon strax före soluppgången gingo jag och en följeslagare på en gammal väg i Rios närmaste granskap nästan rakt på en stor *Jararaca* (*Bothrops Jararaca* (*Neww*) *Dum.*). Jag till och med klef öfver henne innan vi i halfdagern märkte faran, utan att hon dock afbröt sin tröga gång öfver vägen. Denna art är en af de giftigaste och snarare att anfalla än alla andra ormar i landet, hvilket gör den särdeles fruktad. Hade detta händt på middagen samma dag, som var het, hade endera af oss utan tvifvel blifvit straffad för en sådan blunder. Nu fick deremot Jararacan för sin frusenhet plikta med sitt hufvud, som förvaras i Stockholm.

Man har mycket talat om ormar, som företaga nattvandringar. — Såsom bland de andra rofdjuren finnas äfven bland ormarne åtskilliga arter, som äfven om natten söka sitt rof; dock torde detta ske mera sällan än man påstått.

Det är för underligt, att folk i alla de fall, då faran för dessa afskydda djur kan ökas, lemna öfverdrifna uppgifter. Det vore verkligen fasaväckande att vistas bland

giftiga ormar i mörker, och därför författas naturligtvis berättelser om massor af sådana, som endast bedrifva mörk-sens gerningar.

En Brasilian, D:r Lacerda Filho, omtalar t. ex. *, att hans landsman, ingenjören Martins Coitinho, om *Crotalus horridus* meddelat honom följande:

«På de fält, som omgifva stränderna af Rio Branco i provinsen Amazonas, finnes en oerhörd mängd af dessa kräldjur. — När skymningen inträder, skynda de djur, som beta på de öppna platserna, af instinkten varnade för den hotande faran, att gömma sig i skogen och rymma fältet för skallerormarne. — I denna omätliga, ödsliga obygd brytes nattens tystnad endast af ormskallrornas olycksbådande ljud, och den oförvägnaste saknar mod, att i en sådan timma våga sig ut på dessa fält. — Uttröttade af den nattliga striden återvända ormarne i dagningen till sina gömslen, för att nästa natt börja samma kamp ånyo».

Hela detta svammel, för öfrigt så upp i dagen likt flertalet af «Brasileiros», visar ej så ringa obekantskap med ifrågavarande skallerorms vanor, för att ej säga något ännu värre.

Crotalus horridus, hvilken är allmän, kanske allmän-nast, i vissa delar af södra Brasilien, lefver mycket riktigt på öppna platser, men är framme och söker sitt rof på dagen. Han älskar solskenet och ligger i detta orör-lig på lur nära något gömsle i skogsbrynet bland stenar, i glesa kaffeplanteringar vid murknande gamla stockar, utefter bäckstränder och dikeskanter, der vattnet gräft ut hålör, vid mynningen af bältdjurens gångar i jorden, på

---

* Uti Archivos do Museu Nacional do Rio de Janeiro 1878 sid. 54.

och vid ihåliga termithögar o. s. v.; men med solen försvinner han.

Oaktadt jag ofta kring södra vändkretsen, der näterna under hetaste tiden äro lika varma som i provinsen Amazonas under equatorn, vistades ute i skog och mark långt efter solnedgången, någon gång hela natten, påträffade jag aldrig hvarken denna derstädes vanliga art eller närstående den tiden på dygnet, ej ens på en het kuststräcka der t. ex. *Jararacan* på dagen tidt och ofta visade sig.

Att ormarne ej nattetid gå ut och söka byte i de trakter, der skilnaden i värmegrad dag och natt är temligen stor, d. v. s. i tempererade länder och högländer, kan man taga för alldeles afgjort.

Hos en del ormar har man observerat, att pupillen är smal som hos kattdjuren, hvilket brukar åtföljas af lätthet att se i mörkret. Först när denna sak blifvit närmare studerad, torde man kunna afgöra hvilka de arter äro, som lura om natten, men ej förr.

När våra ormar ligga i vinterdvala, ligga de ofta många fredligt tillsammans, såsom man ej sällan har sett. När jag som pojke en vacker dag i början af Maj for på s. k. raphöna mellan Linköping och Norrköping, sade skjutsgossen plötsligt: Vet Herrn, att när jag körde den här vägen i fjol i April, såg jag vid stenen deruppe i backen en «så'n elemenska' hop mä orm», så jag kunde ha fått hela kärran full. Under det vi knogade uppför backen funderade jag misstroget på kuskens berättelse, men huru stor blef ej min öfverraskning, då vi kommo till stenen och fingo se en hel mängd snokar kräla omkring och på denna samt i diket och i en liten ränn, som lutade sig öfver stenen, under hvilken de antagligen legat. i dvala till samma dag, som var en af de första varma på året.

L. Coa
P.

Blott en enda gång utom den nämnda har jag sjelf sett flere individer tillsammans, nemligen nära toppen af det 3000 fot höga berget Corcovado vid Rio de Janeiro, der jag på ett par minuter träffade på ungefär ett dussin 4—5 fot långa, tjocka, från sidorna hoptryckta ormar med grön, kölad rygg. Jag lyckades ej få fatt någon, ehuru jag hade en lång käpp i beredskap, de försvunno alla ovanligt hastigt i snåren. Arten är mig dock ej obekant: den hör till *Boæida* och kallas *Xiphosoma caninum (L) Dum.*

Det lär likväl ej vara så sällsynt, att dessa djur lefva i sällskap, ehuru det hör till undantagen. Det största undantaget gör familjen *Hydrophidæ*, hvars arter lefva i stora skaror i hafven kring Ostindien och dess öar etc., der de fiska och fiskas samt trots sin stora giftighet ätas.

I allmänhet är det väl ändock så, att dessa reptilier, hvilkas enda sysselsättning är att jaga, ej vilja, så att säga, «falla hvarandra i yrket». De vilja framför allt ej bli störda; som andra dolska, lurande naturer äro de enstöringar, och detta är i synnerhet fallet med de giftiga landormarne.

Dock påstå Brasilianerne om *Cascavel* (Skallerormen), att hane och hona följas åt*, och om man dödar den ena, måste man taga sig i akt för den andra, som alltid finnes i närheten. I norra delen af provinsen S. Paulo är denna art mycket allmän, han går till och med in i husen. Under den tid jag bodde der på kaffeplantagen S:a Cecilia refs en gammal negerkoja, och under britsen, på hvilken ett negerpar brukade hvila, anträffades ett skallerormpar, hvilket talar för uppgiften, att två och två lefva

---

* Enligt Kalm, K. Vet. Akad:s Handl. 1752, påstås det samma om en Skallerorm i Nordamerika.

tillsammans; åtminstone torde detta vara fallet under paringstiden.

Denna uppgift låter sålunda ej otrolig; men att den ena maken lockar på den andra med ett läte, som liknar kycklingens pip (*piar*), hvilket äfven påstås, torde vara mindre säkert. Jag hörde det aldrig, ehuru jag i nämnda trakt under Jan., Febr, och Mars månader nästan dagligen såg dessa ormar, eller hörde dem skallra. Det kan dock hända, att makarne endast locka på hvarandra under smekmånaden, hvilken jag har anledning tro vara Oktober eller November, varmare årstidens början, då jag var på andra håll, der skallerormar äro sällsynta, eller alls icke finnas.

Till följd af luftstrupens byggnad m. m. äro äfven ormarnes röstmedel mycket klena. De äro nästan lika stumma som fiskar, och det torde ej ens vara möjligt för dem att frambringa så pass artikulerade ljud som kycklingars klara pip. — Genom struphufvudets smala öppning, en springa, pressa de ut en lång luftström ur den stora lungan, * hvarvid den ryktbara hväsningen ** höres, hvilken låter ungefär som då man blåser starkt genom ett tunnt rör, t. ex. röret på en fjäder, eller som en dämpad hvissling. Detta läte höres naturligtvis ej långt, och

---

* Några Snok- och Skallerorm-arter samt Glasögonormen m. fl. hafva 2 lungor af olika storlek.

** Poeterna hafva i alla tider haft mycket att säga om denna hväsning t. ex.:

Arrectisque horret squamis et sibilat ore. —

Sibila dant, saniemque vomunt linguasque coruscant.

Ovidii Metam.

Sibila lambabant linguis vibrantibus ora. Virg. Aen.

Pour qui sont ces serpens, qui sifflent sur vos têtes?

Racine, Andromaque, Acte V.

Zoo
Sv

skall det locka den ganska lomhörda makan, får hon ej vara långt borta.

Ormarnes hud är, såsom bekant, helt och hållet täckt af fjäll och på hufvudet och i synnerhet under buken och stjerten oftast af plåtar (undantag: *Typhlopidae*, som ej hafva plåtar under buken eller stjerten), hvilka dock ej äro hårda såsom hos vissa ödlor. Endast hos den lilla högst besynnerliga familjen *Acrochordidae*, som består af 3 arter fördelade på lika många släkten, hemma på Java och Sumatra, ersättas fjällen och plåtarna öfver allt af små knölar eller vårtor. Fjällen och plåtarna, som variera betydligt till form, färg och storlek, lemna goda kännetecken vid skiljandet af de olika släktena och arterna i systemet från hvarandra, hvilket dock här är af mindre betydelse. Blott det må nämnas, att ryggfjällen hos vissa arter, hvaribland vår allmänna snok, äro större och resa sig såsom en kam af en eller ett par liniers höjd.*

Af största vigt är deremot upptäckten af dessa lurfviga ormar i det magra Småland, som i storlek fullkomligt mäta sig med de yppigaste tropiska länders vidunder, och genom sin *man* få ett ännu förfärligare utseende. Det är skada, att intet museum lyckats förvärfva ett exemplar af dessa intressanta djur, och att utsigterna dertill äro klena, då det ej torde vara rådligt, att angripa ett sådant djur, som nog till på köpet har lika långa gifttänder som man. Men en fotografi vore ju något. Om någon varendbo ej är fotograf, borde han bli det och uppmanas, att aldrig gå utan sin apparat. När ormen blifvit aftagen och fotografien färdig, behöfde mannen ej

---

* Ryggkam finnes ej hos de största ormarne, *Boazidae*, t. ex. *Python*, *Eunectes*, *Boa*. Två kammar har endast *Herpetodryas carinatus* (L.) Schl.

vidare sätta lif och själ i pant för att han sett rätt; han tog fram sin fotografi. Han skulle härigenom äfven göra vetenskapen en ovärderlig tjänst, ty denna känner ännu ej till någon orm med *man* och har ej ens med förstoringsglas hittills kunnat upptäcka ett hår på någon af den kända världens 700 ormarter.

Tvärt emot förhållandet med en mängd högre rofdjur äro ormhanarne vanligen mindre än honorna, men visa deremot lifigare färger än dessa. Dessa färger äro stundom granna. Bland de grannaste ormarne må nämnas de giftiga, men till följd af munnens litenhet oskadliga arterna af släktet *Elaps*. Det säges till och med, att damerna i vissa trakter begagna några arter som halsband, och att de små vackra, men giftiga och kallblodiga djuren befinna sig «bien» och tänka på allt annat än att bitas. — Säkert är att vackrare smycken vore svårt att få se, ty de vanligen i tvärband fördelade färgerna äro briljanta: mjölkhvitt, kolsvart, korallrött, rosenrött, matt grönt, rent blått, violett, gult i flere nyanser, kastaniebrunt m. m. Den vanliga Brasilianska Korallormen (*Elaps corallinus* (L) Schl), hvaraf jag såg ett enda exemplar, är tegelröd och svart. Äfven andra släkten hafva ofantligt granna arter såsom de Amerikanska skarlakansröda *Cemophora coccinea* (Blum) Cope och *Erythrolamprus Aesculapii* (L) Dum beslägtade med vår s. k. Släta Snok (*Coronella Austriaca* Laur.) hvilken äfven är ganska vackert färgad; vidare den cinnoberröda, svart bandade *Oxyrhopus trigeminus* Dum i Sydamerika. — På Java, Sumatra, Malacca-halfön etc. finnes en trädorm *Chrysopelea ornata* (Shaw.) Dum. af anmärkningsvärd skönhet. Hans bottenfärg är vanligen bjert gul, på buken stundom skiftande i grönt; ryggen är ibland klart cinnoberröd. På denna botten ses svarta fläckar i

Zoo
Su

form af tvärband, stjernor eller blommor. — En mängd andra prålände arter kunde nämnas.

I allmänhet visa färgerna en viss öfverensstämmelse med vistelseorten. Så äro de arter, som slingra sig i trädens löfverk, vanligen grönaktiga, andra trädormar likna nakna grenar. Ökenormar äro färgade som sanden. Hafsormarne skifta i grönt, gult och blått o. s. v. Det är samma öfverensstämmelse, som man iakttagit hos insektlarver och en del andra djur.

Att ormarne ömsa skinn, är allmänt känt; men det är ej huden i sin helhet, som faller af, utan blott en tunn hinna, hvilken som en stelnad fernissa bekläder hela kroppen, fjäll och allt, till och med ögonen. Man hittar någon gång sådana afdragna skinn, hvilka likna paraplyfodral, men mycket sällan äro hela. I detta fall finnas blott öppningar för munnen, näsborrarne och anus. Vid fällningen lossnar skinnets först vid munnen, drages öfver hufvudet och så vidare bakåt, hvarvid det blir ut- och invändt; märkena efter fjällen äro sålunda på skinnets yttre sida fördjupade. Under hela ömsningstiden äro ormarne illamående och äta icke.

När ormen vill bli af med sitt gamla ytterplagg, under hvilket ett nytt då redan finnes färdigt, kryper han igenom tätt gräs, ljung mossa o. dyl. och blir det på detta sätt så småningom qvitt.

Om de tropiska ormarnes ömsning vet man föga. Hvad våra beträffar, tyckas de vara mycket måna om sitt yttre, ty de ömsa ända till 5 gånger * under den tid de äro ute i världen; och den nya drägten är i början, liksom våra, alltid finare än den aflagda. — Linné trodde, att ormarne ej ömsade skinn mer än en gång om året.

* Se D:r S. O. Lenz. Schlangenkunde.

Han gjorde om dem följande öfversättliga ordlek: «*primo vere exunte exuunt exuvias*», hvilken ungefär betyder: vid förvårens utgång krypa de ut ur sitt skinn.

En egendomlig öfverhudbildning är skallran i stjertspetsen hos släktet *Crotalus*. Denna skallra bildas på samma sätt som hornslidan kring «qvicken» på kor. Hos skallerormarne äro de tre sista stjertkotorna sammanvuxna till ett enda bakåt hastigt afsmalnande litet benstycke, och kring detta bildar sig ett mycket tunnt, skyddande hornlager afdeladt i 3 af rännor tydligt skilda ringar eller valkar af bakåt aftagande storlek, den sista minst. Under detta lager bildas så småningom (till nästa hudömsning?) ett nytt, som skjuter det förra bakåt och med sina 2 främre valkar blir sittande löst, men outdragbart, inuti detta äldre, nu tomma, lagers 2 främre valkar o. s. v. Det är sålunda blott den främsta, vidaste, valken, som synes utvändigt på skallran, utom på det äldsta lagret, som sitter i hennes spets och är minst. — Jag eger skallror med från 8 till 11 sådana lager, eller särskilda stycken, af hvilka skallror 2 äro tagna af stora individer. Schlegel uppgifver dock ehuru med tvekan efter Seba, att man funnit skallror, som bestått af 42 sådana stycken, och Kalm berättar efter hörsägner, att i Nordamerika funnits skallror med 30, ja 41 «ringar»*, uppgifter, som låta otroliga för den, som vet, hur bräckliga dessa skallror äro.

Skallran i sin helhet är plattad med en grund midtelrännna längs de båda platta sidorna, som stå vertikalt och hos en vuxen *Crotalus horridus* till omkretsen äro jemnbreda och hastigt afsmalna till en trubbig spets. Hos andra arter har skallran något olika form. Till färgen är hon gråaktig, ytan glatt. Den största af de skallror,

* K. Vet. Akad:s Handl. 1752 sid. 315.

Zoo
Fu

jag eger, är 6,5 centim. lång, 1,6 cent. bred, 0,8 cent. tjock.

När skallran sättes i rörelse, uppkommer ett ljud snarlikt det som höres, då man skakar en torr ärtbalja med ärter uti. Ormarne låta endast höra detta ljud, när de bli retade eller rädda. De lägga sig då i spiral med främre delen af kroppen upprät och stjerten något lyftad. Jag skulle en gång gå öfver en bäck med gräs- och buskbevuxna stränder, men vid något buller, jag gjorde, fick jag från andra stranden höra det välbekanta ljudet af en «*Cascavel*», hvarför jag retirerade. I detsamma slutade skallrandet. Jag såg ej ormen, men började kasta småsten åt det håll, hvarifrån jag hört honom, och vid hvarje kast började han åter skallra; först efter en god stund lät han ej vidare höra af sig; han hade då säkerligen i sin ordning retirerat.

Brasiliens *Lachesis mutus*, som af flere författare blifvit förd till släktet *Crotalus*, har ingen skallra, men fjällen nära stjertspetsen äro små och taggspetsade, och sjelfva spetsen är nästan sylf. — Nya Holland eger en omkring 3 fot lång huggorm, *Acanthophis cerastinus* Cuv., hvars stjert äfven slutar med en tagg, som är hård och omkring 2 linier lång; men man känner ingen orm, hvars stjertspets är försedd med hullingar såsom man ofta får se drakar och basilisker * afbildade.

Ormarnes muskelapparat är oaktadt kroppens enkla form mycket sammansatt, och muskelstyrkan är hos en del arter ganska stor. *Eunectes*, *Python* och *Boa* krössa refben på djur, som äro betydligt tjockare än de sjelfva, och resanden Boie berättar enligt Schlegel, att en *Python molurus*, som man fångat och släppt in i en bur bestämd

* Se *Miscellanea Curiosa* etc. Dec. I, Ann. III, p. 202. Georg, Wolf. Wedelius de Basilisco.

för vilda djur, tog sig ut ur denna genom att bryta sönder jerngallret; hur starkt detta var, är dock svårt att veta.

Huru starka vissa ormar än må vara, är dock ingen särdeles uthållig i sina rörelser, och han behöfver det ej. Med undantag af de ofta nämnda hafsormarne, som ej sällan anträffas flera mil ute i öppna sjön, göra dessa djur inga längre vandringar, och när de vandra ett stycke, för att flytta till annan jagtmark, eller då de förfölja något djur, som de möjligen hafva utsigt att upphinna, är deras lopp ej hastigare än att en frisk människa mycket väl kan springa ifrån dem (ehuru de löpa «*entre à terres*»), kanske med undantag af några trädormar, som äfven bland gräs äro ytterst snabba, samt *Dromicus cursor Dum.* af fam. *Colubridæ*, som finnes i Sydamerika och Vestindien och når en meters längd; men alla dessa äro oskadliga. Men äro de ej snabba eller uthålliga i loppet, visa de deremot i det ögonblick, de kasta sig öfver ett byte, en förvånande spänstighet. Mexicanerne kalla en *Crotalus*-art *Ecacoatl*, hvilket betyder vinden, och i Brasilien är ett stående uttryck: «*elastico como o cascavel*» (elastisk som skallerormen).

Jag har ej sett skallerormen hoppa, ehuru jag såsom nämndt är såg honom många gånger i Brasilien; men deremot såg jag Jararaca göra det. En gång slog jag en yngre individ midt öfver kroppen med en lämplig käpp, som jag hade till hands; men ehuru han blef ganska illa tilltygad, hoppade han nästan ögonblickligen 2—3 fot åt det håll, der jag stod. — En annan gång gick jag jemte en inföding ett litet stycke från huset, der jag bodde, på en gångstig genom högt gräs, då jag plötsligt fick se mannen, som gick före mig, kasta sig baklänges, och i detsamma hoppade en orm midt öfver stigen åtminstone tre fot öfver marken. Vi hade intet annat vapen än en

vedyxa med oss; men jag hann springa hem och hemta en bössa innan ormen begaf sig i väg och sköt honom. Det var ett omkring 4 fot långt exemplar af *Bothrops Jararaca* (*Jararac'-ussú*).

Orsaken till de öfverdrifna föreställningarne om ormarnes snabbhet torde ligga i deras sätt att röra sig, i deras jmförelsevis stora rörlighet trots frånvaron af ben. Dessa masklika men dock smidiga rörelser måste leda en förut uppskrämd fantasi på villovägar. Det finnes personer, som till och med spritta till, när de få se en daggmask börja kräla. En estetiker kallar säkerligen sådana rörelser fula och tror sig dermed hafva förklaradt, hvarför de äro oss vidriga; men den naturliga förklaringen ligger deruti, att rörelserna förfalla oss oförklarliga och farliga. Det som förefaller obegripligt eller ovisst, det som ses i dunklet förefaller oss nemligen alltid farligare än annat. Det är helt enkelt själfbevarelse-driften, som gör, att man hoppar till, när man får se en krälände mask eller en slingrande orm; ju mer öfverraskad man blir, desto högre blir hoppet. — Ingen kan väl bli verkligt rädd för en mask och frukta att bli upphunnen af honom, men när man ser en orm genom samma slags mystiska rörelser komma ganska fort framåt, skjuter fantasien ännu större fart, och snart går ormen hur fort som helst.

Vare sig ormarne slingra sig fram på marken, i trän eller i vattnet, sker rörelsen på ungefär samma sätt och är ej svårare att förklara än gåendet med ett eller flera par ben. — Som vi sett äro refbenen mycket rörliga och icke med sin främre ända fästa vid något bröstben, men väl vid hudens insida förmedelst muskler. När refbenen nu röras framåt eller bakåt det ena efter det andra, draga de med sig huden och de långa tvärgående bukplåtar, som täcka denna utvändigt. Dessa plåtar kunna äfven

ställas något på kant, hvarvid det är bakre randen som lyftes, och hela bukskinnet med sina tvärgående plåtar kunde liknas vid en persienne eller spjeldardin, som kan öppnas och slutas, hvarje plåt svarar mot en spjela i gardinen. — Genom denna anordning blir hvarje bukplåt liksom en fot; den bakre randen blir ett stöd vid framåtskridandet, hvilket äfven till det mesta gäller om sidornas fjäll, och derigenom hindras rörelsen bakåt. Man skulle kunna säga, att ormarne hafva lika många fötter som refbenspar, ty hvar och en af dessa plåtar rör sig den ena efter den andra såsom fötterna på en tusenfoting och motsvaras ju af ett helt par refben*.

Men trots denna mängd af häfstänger skulle ormarne blott kunna kräla långsamt framåt, om de icke hade ett verksammare fortskaffningsmedel. När de vilja röra sig något snabbare, kröka de större eller mindre delar af kroppen i horisontala** cirkelbågar, låt oss antaga halfcirklar. När en sådan halfcirkel är bildad, tages bakre ändpunkten af denna till stöd och halfcirkeln sträcker ut till en rät linea, hvarvid hela den del af kroppen, som ligger framför denna ändpunkt, skjutes framåt. Hvarje gång reptilen upprepar denna rörelse, tar han så att säga ett steg så långt som ungefär hälften (närmare $\frac{5}{8}$) af den krökta kroppsdelens längd. Dessa cirkelbågar äro större eller mindre, flere eller färre, bildas fortare eller långsammare allt efter individens art, storlek, proportioner, styrka och lynne. Under det ormarne utföra dessa rö-

* Se vidare om dessa refbensrörelser i en afhandling med fig. af Sir Everard Home uti Philosophical Transactions 1812 p. 163.

** *Bothrops lanceolatus* (Merr.) Wagl., Fransmännens *Fer de Lance*, på Martinique brukar enligt Moreau de Jonnés, «Monogr. du Trigonocéphale des Antilles», äfven kröka kroppen i vertikala bågar.

relser, bära de sitt hufvud så mycket högre ju starkare och ifrigare de äro. Men emedan deras ansigte bildar rät vinkel mot ryggraden, skulle de ej kunna använda sitt gap, skulle de endast trefvande taga sig fram, då de rest främre delen lodrätt, om de icke böjde halsen så att hufvudet i alla fall får en horizontal ställning.

Då vissa ormar i stället för att en längre eller kortare tid slingra sig framåt medelst upprepade muskelansträngningar vilja med ett hopp förflytta sig från ett ställe till ett annat, rulla de sig i en spiral i stället för att bilda cirkelbågar; i midten och ofvanpå denna spiral ligger hufvudet. Så att säga samlande all den muskelkraft, de vid gåendet skulle använda på en hel mängd upprepade rörelser, rulla de plötsligt upp sin spiral och kasta sig dit de vilja snabbt som en pil och ofta flera fot långt. Någon gång ehuru sällan lära de göra flera hopp i rad, men lägga sig då ej i fullständig spiral.

H. Schlegel anför, dock med reservation, efter kapten Riess och den berömde resanden Burchell, att kapkoloniens mest fruktade huggorm, *Vipera arietans*, ej är farlig alls, om man står framför honom, emedan han har för vanat, att hoppa baklänges, när han anfaller; — i sanning en bakvänd taktik!

Bland andra knep, som okunnigheten påbördat ormarne, är äfven den att de bita sig i stjerten och hjula. — Det är svårt att fatta, hur de, som göra och offentliggöra sådana rön, för det första se och för det andra tänka sig att saken går till. — Ställ ett tunnband mot en vägg, så går det lika fort som hjulormen.

Efter hvad ofvan blifvit sagdt är det själfklart, att vissa ormar äro viga klättrare och huru klättringen tillgår. De som helst lefva i träen, äro vanligen mycket smala

och långsträckta, för att lättare kunna slingra sig om stammar och grenar. — När en orm skall gå ned ur ett träd, släpper han sig någon gång från en mindre höjd ned på marken, hvaraf han till följd af sin elasticitet ej har något men. De stora arterna af familjen *Boeida* fånga ej sällan sitt byte på det sätt, att de hänga med sin böjliga stjert snodd omkring en låg gren och kasta sig ned öfver förbigående djur.

De släkten, som uteslutande vistas i vatten, vricka sig fram med stjerten, hvilken såsom nämnt är, är plattad som ett årblad.

En långvarig vistelse i vatten skulle dock blifva alltför tröttsam till och med omöjlig för ormarne, om de ej kunde göra sig lättare än detta element. En hel mängd ormar hafva därför en del af den långa lungan inrättad till en luftbehållare. Denna är i synnerhet utvecklad hos de ofta nämnda *Hydrophidæ*, der han gör samma tjänst som simblåsan hos fiskarne; men äfven andra kunna i sin lunga magasinera en hel mängd luft och simma och dyka med lätthet. Sådant är förhållandet med den vanliga snoken, hvaraf han fått artnamnet *Natrix* (simmerska); men om han förföljes länge och hindras att komma i land, tröttnar han till slut, sjunker och drunknar. — En del arter kunna i vattnet afpassa sin vikt så noga, att de äro i stånd att hålla sig stilla under vattenytan, der de lura på fiskar m. m.

Det är troligt, att ormarne växa nästan helä sitt lif och blifva ganska gamla. När de nyss kommit ur ägget, äro de tjockare i förhållande till längden än sedermera. I början växa de ganska fort och antaga snart smärtare former. Günther* berättar, att en *Python reticulatus* lefde 15 år i Zoological Societys menageri i London.

* Reptiles of British India.

När han kom dit, ansågs han vara 4 år och var då omkring 11 fot lång; han växte i 10 år och blef 21 fot. — Enligt Lenz* fortplanta sig våra ormar på 4:e året, hvarefter de tillväxa mera på tjockleken än på längden.

Dessa arters parning försiggår de första varma dagarne af April eller Maj, och 3—4 månader derefter läggas äggen. Såsom nämnt är har jag anledning tro, att äfven Skallerormen i Sydamerika parar sig vid den varmare tidens inbrott, emedan jag fann hans ägg i slutet af Februari. — Åtta sådana ägg kommo af en händelse att ligga en stund i solen, och inom en fjerdedels timma framkläcktes lika många lifliga ungar af några tums längd. — Jag ville förvara dem för studier; men de massakrerades genast och kastades i en eld af en grymt vidskeplig mulatt, som svor vid alla helgon, att så länge ungarne funnos i huset, skulle deras föräldrar gå på vakt och icke släppa någon dj... öfver förstubron.

Vid parningen slingra sig ormarne omkring hvarandra så att de ibland se ut som en enda kropp med två hufvuden, eller som ormarne kring en merkuriistaf, hvilket var känt redan af de gamle Grekerne och Romarne**. Enligt Lenz*** förblifva de i detta läge flere timmar.

* Schlangenkunde.

** Aristoteles talar härom, och Plinius upprepar efter honom: «Coeunt complexu adeo circumvoluta sibi ipsa, ut una existimari biceps possit». Men han tillägger, löjligt nog, att honan biter hufvudet af hanen och att några ungar födas redan på tredje dagen derefter samt att de öfriga af otålighet äta sig ut genom modrens sidor och så hämnas sin faders mord: «Vipera mas caput inserit in os, quod illa abrodit voluptatis dulcedine... Eadem tertia die intra uterum catulos excludit; deinde singulos singulis diebus parit, viginti fere numero. Itaque cæteri tarditatis impatientes perrumpunt latera occisa parente». — Plin, Hist. Nat. Lib. X.

*** Schlangenkunde.

Ormarne lägga dels ägg, dels föda de lefvande ungar. Skilnaden är ej stor; den beror blott på huru länge äggen stanna i modrens kropp och huru starkt skalet är. Man har påstått, att alla giftiga ormar föda lefvande ungar, men detta är långt ifrån sant. Ett bevis härför lemna bland annat de 8 ofvan omtalade äggen, hvilka utom all fråga voro lagda af en skallerorm; jag såg nemligen sjelf ormen, som de tillhörde, aflägsna sig från stället, der jag tog dem, en grop i en ofantlig, ruttan stock.

Vår vanliga snok lägger ägg, de båda andra Skandinaviska ormarne föda lefvande ungar. Huggormen tros t. o. m. häraf hafva fått sitt namn, *Vipera*, af Romarne. *Vipera* skulle vara härledt af *vivipara* (en som föder lefvande ungar). En annan tolkning finnes äfven; men detta hör ej hit.

Ormägg hafva icke kalkskal utan äro omgifna af en tjockare eller tunnare, pergamentartad hinna. Stundom äro flera i en rad sammanhållna af en gemensam hinna i form af ett halsband. Till formen och naturligtvis äfven till storleken äro de mycket olika hos olika arter. Modren lägger dem omsorgsfullt på ett för kläckningen lämpligt ställe, der värme finnes, såsom i gödselhögar, bland fuktiga löf eller på sand, dock ej i direkt solsken, på det att den omgifvande hinnan ej må hårdna; det är till och med bevisadt, att hon stundom ligger på dem.

Duméril har ett mycket intressant stycke om en Ostindisk orms sätt att fortplanta sig:

«Man förvarar och föder med omsorg i det menageri, som hör till vårt museum i Paris, flera ormar af stora dimensioner; *Pythons à deux raies*» (*Python molurus* (L) Gray). «Den 1:a Januari 1841 fann man en af hanarne kopulerad med en hona. Flera andra kopulationer egde rum till slutet af Februari . . . Från den 2:a Febr., då

Lo
Su

denna hona slukade 4 kilogr. rått oxkött och en kanin, förtärde hon ingenting till den 6:e Maj eller samma dag, hon började lägga ägg. Under denna tid tilltog hennes volym betydligt. Läggningsen varade 3 $\frac{1}{2}$ timme, och 15 ägg lades. Dessa ägg, som i början voro aflånga, blefvo sedan kortare och tjockare. De voro helt och hållet skilda från hvarandra».

«Denna mor var innesluten ensam i en trälår, som stod på nedifrån uppvärmda ylletäcken, hvilka lågo på en tunn planka genomborrad af en stor mängd hål. Värmen fördes dit och bibehölls förmedelst kopparlådor fyllda med varmt vatten, som man bytte om efter behof. Ormhonan samlade dessa ägg i en hög och lade sig ihoprullad ofvanpå i form af ett lågt hvalf, på hvars högsta del hufvudet befann sig».

«Denna hona låg så på sina ägg under 2 månaders tid, till den 3:e Juli, då deras kläckning egde rum» . . . — Ungarne voro 52 centim. långa, men 16 dagar senare voro de redan 80 centim., ehuru de ej ätit någonting».

Dr: Cantor berättar från Java om *Acrochordus Javanicus*, att en hona på 25 minuter födde 27 lefvande ungar af 48 centim:s längd, som genast voro mycket rör- liga, hade mycket utbildade tänder och redan ville bitas*.

Emedan ämnet till fostret, embryot, i ormägget någon gång är dubbelt, händer det, att missfoster kläckas fram. Monstruositeten består vanligen deruti, att fostret har 2 hufvuden, mera sällan 2 stjertar. Francisco Redi fann på 1600-talet på Arnos strand nära Pisa en lefvande liten orm med 2 hufvuden och halsar. Denna blef dock blott några veckor vid lif. En omständighet vid hans död är särdeles märkvärdig, nemligen, att det högra hufvudet

* Dr: Theod. Cantor, Catalogue of Reptiles Malay. 1847.

dog 7 timmar före det venstra. Många liknande fynd äro gjorda i alla tider. — Redan Aristoteles, Aelianus och Aldrovandi tala om sådana sammanvuxna foster, och dylika torde hafva gifvit upphof till de gamla sagorna om flerhöfdade vidunder.

Olika ormarters sinnelag är mycket olika. De giftiga, i synnerhet *Crotalidæ* och *Viperidæ*, äro omöjliga att tämja, och ej heller är väl någon särdeles angelägen att få ett sådant husdjur eller sällskap; ett undantag torde vara släktet *Elaps*. Deremot finnas flera af de icke giftiga, som blifva mycket tama, och det ser någon gång ut som om de vore tillgifna.

Lacépède, som har en synnerlig benägenhet att samla kuriosa, men föga förmåga att sofra de uppgifter, han anför, berättar åtskilligt härom. I sin artikel om *Zamenis viridiflavus* (*Wagl.*) *Dum.*, en i södra Frankrike och Italien allmän, grön och gul snokart, säger han *:

«Denna orm blef så tillgifven sin matmor, att han slingrade sig kring hennes armar liksom för att smeka henne, gömde sig under hennes kläder, eller hvilade vid hennes barm. Igenkännande hennes kära röst kom han till henne, när hon lockade på honom. Han följde henne troget, kände till och med igen hennes skratt och vände sig emot henne, när hon gick, liksom för att afvakta hennes befallningar». Samme naturforskare, Bomare, såg en dag «denna fromma och förtroliga orms egarinna kasta honom i vattnet, under det hon for i en båt utför en stor ström. Det trogna djuret sam lydigt sin kära egarinnas röst efter båten, som bar henne — — — men trött af de ansträngningar, det gjort, drunknade det snart».

---

* Citerande en naturforskare, Hr Valmont de Bomare. — Hist. Nat. Des Serpens.

Lacépède har äfven en lång historia om en annan liten orm, som han kallar la *Couleuvre des Dames* och *Coluber domicellarum* *, säkerligen en *Elaps* och sålunda en giftig art. Han säger:

«Damerna på kusten af Malabar, der han (ormen) är mycket allmän liksom i de flesta andra trakter af Indien, söka att värma detta lilla djur, då det tyckes vilja domna af för stark kyla under regntiden och oväder. De lägga det i sin barm, de förvara det der utan fruktan, till och med med nöje, och den lilla ormen, hvilken dessa omsorger tyckas behaga, återgifver dem smekning för smekning», etc.

Luigi Metaxa påstår, att Europas största orm, den förut omtalade snoken *Elaphis quadriradiatus*, som är allmän i mellersta Italien, äfven är den frommaste, sällskaplig och intelligent. Men vi behöfva ej gå så långt som till Malabar eller ens till Italien, för att finna fromma och tama ormar. Våra båda inhemska snokar äro mycket saktmodiga och lätta att tämja såsom man kan se bland annat i Nils. Skand. Fauna.

Så väl giftiga som icke giftiga, så väl otämjbara som tama ormar visa en anmärkningsvärdt olika grad af liflighet. — Detta kan vara oss temligen likgiltigt, då det är fråga om de icke giftiga släktena, men i fråga om de giftiga är det af yttersta vigt; det är verkligen en lifsfråga, hvilket jag vill söka att bevisa.

---

* Lacépède, som vid utgifvandet af Hist. Nat. Des Serpens fördelade ormarne i 8 släkten, af hvilka tre nu räknas till ödlorna, sålunda egentligen blott 5, kallade nästan alla ormar för *Couleuvre* eller *Coluber* (Snok). — Af sina 182 arter för han nemligen 154 till detta slägte; han för t. ex. dit *Elaps*, *Naja*, *Trigonocephalus*, *Vipera*, *Python* — och *Boaarter* m. fl., giftiga och icke giftiga om hvarandra. —

Om Brasiliens *Urutu* vore så qvick i rörelserna och så snar att anfalla som dess *Jararaca*, finnes t. ex. jag säkerligen ej längre bland de lefvandes antal. Urutú torde vara den farligaste men äfven trögaste af alla giftiga ormar. Jag omtalade redan, då det var fråga om ormarnes förmenade tjuvningsförmåga, att jag en lång stund mig ovetande stod alldeles bredvid en sådan helvetesmaskin på ungefär så stort afstånd som hans egen kroppslängd utan olyckshändelse. Se här ett annat fall:

Ej långt ifrån samma ställe gick jag året förut helt långsamt på den gräsbevuxna stranden af en bäck. Vid ett tillfälle stannade jag, för att taga några qvistar af ett träd, och när jag efter en lång stund och mycket bråk lyckats böja ned en gren med *foucen* (en krokknif med långt skaft), kastade jag denne på marken. Som jag i detsamma hör ett prassel vänder jag mig om, för att se om *foucen* halkar utför backen bakom mig, men får i stället till min förvåning och häpnad se en bit af den breda ryggen på en *Urutú*, som krälar ur en starttufva en half aln från min ena fot till en annan lyckligtvis längre bort belägen tufva.

Om detta hade varit en *Jararaca*, hade hon hoppat rätt på mig genast, och det hade nog äfven Urutú gjort, om jag kommit med fart; men nu resonnerade han väl som så; den der kan jag vara lugn för, han tycks höra till de stilla i landena.

Chi va piano,

va sano.

Chi va presto,

muore lesto. Så säger Italienaren; det är på svenska ungefär: Skynda långsamt.

Skallerormarne äro föga mindre tröga än detta slägte. Dock synes den lilla *Crotalus miliaris* L, hemma i Nord-

Zo
P.

amerikas sydstaten, der han fruktas nästan mer än de större arterna, vara lättretligare än dessa; — alldeles som det är med smått och stort folk.

Ett par släkten af familjen Crotalidæ nemligen *Bothrops* och *Trigonocephalus*, hafva flera arter, som blifvit okända för sin argsinhet. En af dessa, *Bothrops Jarraca*, är redan ofta nämnd. En annan är *Trigonocephalus piscivorus* (Lacép) Dum. i de södra Förenta-staterna, den enda art i familjen, som man har sett gå i vatten; han skall äfven vara den enda af denna familj, som går i träen. — Denne lär ofta vara den anfallande och fruktas därför af negrerna i risplanteringarne mera än skallerormarne. En af samma skäl lika, om ej mera fruktad art är *Bothrops lanceolatus*, en mer eller mindre gul ända till 6 fot lång best, hvilken på Martinique, såsom sagdt är, af Fransmännen kallas *Fer de Lance*, äfven *Vipère jaune*. Han var på nämnda ö så allmän, att 1826, då ett pris af $\frac{1}{2}$ franc sattes på hans hufvud, dödades på tre månader 700 stycken.

De lifligaste af alla arterna torde vara vissa trädormar, som äro förvånande viga och snabba, men lyckligtvis ej farliga för människan. I allmänhet äro de mycket rädda af sig och fly genast, så snart man närmar sig dem; men jag har en gång sett ett oförklarligt exempel på motsatsen.

I trakten söder om Santos kom jag ridande i en af dessa temligen lågväxta och glesa kustskogar med sandig mark, som kallas *Restingas*. Marken mellan träden var bevuxen med mossa eller fotshögt gräs och här och der med låga busksnår. Det såg ut som om någonting en stund slingrade sig i gräset och snåren parallelt med min väg. Jag ökade farten något. Slingrandet fortfor, hvarför jag stannade, för att taga reda på hvad det var. I detsamma fick jag se en lång, grön, under gulaktig orm, som kilade genom en buske tätt vid min sida och tycktes

vilja äntra uppför mitt högra ben. Jag såg väl genast, att det icke var någon af de giftiga arterna, men ledd af den instinktartade motvilja, som vidlåder oss alla, slog jag dumt nog till honom med ridspöt, hvarvid han försvann som en pil, och i nästa ögonblick satt han ett stycke upp i ett träd och såg på mig med ett par stora ögon.

Det är obegripligt hvad han kunde hafva för skäl att förfölja mig; det finnes intet annat att gissa på än nyfikenhet, men äfven detta förefaller oantagligt. Så vidt jag i hastigheten kunde se, var han ungefär 5 fot lång och 1 tum tjock. Infödingarne kalla dessa långa, smala trädormar *Cobra Cipó*. (Cipó betyder en smal klängväxt, lian). — Antagligen var denna efterhängsna orm en individ af den för sin dubbla ryggekam redan omnämnda *Herpetodryas carinatus*, af familjen *Dryophilidæ*.

Jag hörde sedan till min förvåning, att ungefär det samma, som händt mig, hade händt andra personer i Brasilien; och att döma af beskrifningen var det samma art, eller någon närstående, som förföljde dem, alltid utan att göra ringaste skada.

Utom det för hvarje art egendomliga temperamentet visar äfven samma individ vid olika tillfällen olika humör. — Vid parningstiden äro dessa kallblodiga varelser ovanligt hetlefrade såsom många, kanske de flesta, högre djur; och man har observerat, att de äfven i betydlig mån taga intryck af väder och vind, luftens värmegrad, elektricitet m. m.

Likasom människans farligaste fiende är människan, torde äfven ormarnes farligaste fiender vara ormarne sjelfva, näst människan likväl. Det utrottningskrig, som vi oupphörligt fört och komma att föra mot dessa så kallade arffjender, måste leda derhän, att de förr eller senare utrotas under jordytans fortgående uppodling, brukande

och bebyggande. Vi se, hur sällsynta ormarne redan äro i Europas och Nordamerikas odlade delar. — I Brasilien gå tusen under den tid på året, då kvadratmil efter kvadratmil af den så kallade *campon* (skoglöst land) brännes, för att sedan under regntiden alstra bättre bete åt kreaturen. Vidsträckta skogar fällas äfven oupphörligt för plantering af kaffe och annat och blifva bränsle till ormarnes bål. Liknande är äfven förhållandet i Australien och i Asiens och Afrikas beboeliga trakter. — Härtill kommer ock, att ormar nästan alltid dödas med skott, hugg och slag hvar de af oss träffas.

Men utom i människan och sitt eget slägte hafva ormarne äfven en mängd fiender bland andra djur. I Europa dödas de af gräfsvinet, igelkotten, vesslan, mården, hillern, ufven, ormvråken, gladan, korpen, storken och i synnerhet ormörnen (*Circaëtus brachydactylus* Bechst) i södra Europa, som hufvudsakligen lefver af ormar, dem han försigtigt lär gripa strax bakom hufvudet med ena foten och längre bakåt med den andra. — En för ormarne farlig fiende är i Sydryssland, Ungern och Dalmatien *Pseudopus serpentinus* Merr., en 2—3 fot lång, ormlik, bepansrad ödla utan framben och blott med spår till bakben.

På den hetare delen af vår jord hafva de ännu värre fiender uti Ichneumon eller Faraokatten (*Herpestes Ichneumon* L) i Egypten, Mangusten ell Mungos (*Herpestes Mungos* Wagn) i Ostindien, Zibeth-katten (*Viverra Zibetha* L) i Ostindien och på de stora asiatiska öarne. Vidare ätas de äfven af en mängd foglar såsom Argalan (*Ciconia argala* Tem.) och framför allt af Gypogeranus Secretarius Illg., af olika nationer kallad än Sekreteraren för sina långa nackfjädrar, än Ormätaren, än Budbäraren (le Messenger) för sina långa plåtklädda stlytbens skull. — Denne

tämjes till och med i Kapkolonien, för att döda ormar och råttor kring husen. Le Vaillant * egnar honom följande loftal;

«*Ormätaren* är af naturen bestämd att rensa Afrikas ödemarker från de farligaste reptilier utan tvifvel för det ändamål, att vidmagthålla jemnvigten mellan dessa fruktansvärda arter och de andra djuren, en jemnvigt, som är så allmänt nödvändig för skaparens stora verk, och utan hvilken jorden snart ej skulle blifva bebodd af andra än skadelystna varelser. En sorglig bild af det som eger rum menniskor emellan, då de elake genom sitt antal eller sin låghet tillvällat sig rätt, att ostraffadt trotsa allt.»

Vidare beskriver han Ormätarens stridssätt ungefär så här:

Fogeln har vingarne försedda med benutväxter, springer, men flyger ej efter ormen och kan ej begagna sina slöa klor i striden. När han hunnit upp sin fiende, för han fram sin ena vinge såsom sköld, och ormen hoppar fram och tillbaka och gör hugg på hugg på ett för åskådaren verkligen komiskt sätt. Men fogeln har alltid vingen framme och slår ormen med den andra till dess denne uttömt sitt gift och sina krafter på hans okänsliga fjädrar. — Sedan griper fogeln ormen och kastar honom flera gånger i luften, eller flyger upp med honom och släpper honom på marken. Slutligen krossar han bytets skalle med näbbet och sväljer det helt, om det ej är för stort, i hvilket fall han styckar det med näbb och klor. Denna ända till 3 1/2 fot höga fogel är en verklig storätare. Le Vaillant fann en gång i hans mage

*) Histoire Naturelle Des Oiseaux D'Afrique I. p. 104.

21 hela sköldpaddor, flera af 1 tums diameter, 11 ödlor af 7—8 tums längd och 3 alnslånga, tumstjocka ormar.

Fransmännen hafva försökt att flytta denna fogel till sina sockerplanteringar i Vestindien, för att utrota den ofvanämnda på Martinique talrika ormen, «*Fer de Lance*»; jag vet ej med hvilket resultat.

Hafsormarne i Indiska oceanen äro utsatta för hafsvörnar (*Haliaëtus*), hajar och troligen äfven andra fiskar.

Bland ormarnes fiender må äfven nämnas intestinalmaskar (*Tænia*, *Ascaris*).

Man ser sålunda, att äfven ormarnes lif kan vara ganska bekymmersamt, hvar deras osälla jagtmarker än må vara belägna.

Det är klart, att icke alla ormar dräpas af dessa eller andra fiender; en del dör äfven sotdöden. Emellertid får man aldrig se en sotdöd orm. De ormar, hvilkas kadaver man träffar på, hafva alltid omkommit genom någon olyckshändelse — vanligen ett käpprapp. Orsaken är den, att hvarje orm, som är sjuk eller svag, drager sig undan till sitt dolda ide. — Ungefär så gör ju äfven menniskan, och så göra nog äfven alla högre, vilda djur, som kunna det och hafva någon tillflyktsort, i synnerhet rofdjuren, och detta bland annat därför, att det finnes en allmän lag, som säger: «den, som icke äter, blir äten». — De tama husdjuren deremot göra härifrån ett undantag, dock drager sig katten vanligen undan till något afsides ställe, då han känner sitt slut nalkas.

Enligt folktron dör en orm, om än aldrig så illa slagen, ej «förr än solen går ned». Folkhumorn säger äfven, att ålen «går igen», om man ej «super på honom». — Detta skrock och detta skämt, som båda äro lika sanna, hafva naturligtvis uppkommit af den rigtiga iaktta-

gelsen, att lifhanken är ovanligt seg hos dessa djur. — Härutinnan är dock någon olikhet olika ormslägten emellan.

Den ofvannämnde Per Kalm säger om en af Nord-amerikas Skallerormar, att han dör ganska snart, om han misshandlas. — Detsamma tyckes vara förhållandet med den Brasilianska arten; han föreföll mig alltid vara mindre seglifvad än våra ormar.

Deremot visade Jararacan en förvånande seghet innan lifvet flydde. — Jag nämde, då fråga var om ormar, som hoppa, att jag en gång sköt en stor sådan orm. — Ehuru denne blef alldeles söndertrasad af det grofva hagelskottet, visade han ännu tecken till lif, då jag fem, sex timmar senare återkom till det ställe, der han bitit i gräset.

En annan gång råkade jag i största fara att blifva huggen af en mindre *Jararaca*, och det midt i ansigtet, emedan hon låg på en kullfallen trädstam i jemnhöjd med mitt hufvud. Emellertid tog människans herravälde öfver djuren ut sin rätt. — Som Jararacan dock slapp undan temligen helskinnad, stoppade jag henne med hufvudet förut i en afhuggen *taquara* (ett slags ihåligt bamburör) i afsigt att föra henne med mig hem och förvara skinnet, hvilket var ovanligt lifligt färgadt, såsom oftast är fallet med yngre individer af alla arter. — Vid denna process gjorde hon blott en svag rörelse med stjerten, som räckte ett stycke utanför röret. — Jag gick hemåt med detta på axeln, men efter tre fyra timmar kommen till ett oemotståndligt badställe, borrhade jag ned röret på sned i sanden, steg i vattnet och stannade der kanske en half timme utan att tänka på mitt byte. Först under påklädningen kom jag att se efter ormen och fann då till min öfverraskning, att han fått halfva kroppen ut ur röret och svängde denna halfva rundtomkring. — Emedan

jag viste, att hans ryggrad var afbruten på två ställen, fick han hållas till dess jag var färdig. — Just vid det laget slank han ned på marken och gjorde några svaga försök att kräla sin väg, men hejdades och halshöggs, för att pinan skulle bli kortare.

Duméril citerar en hardt nära otrolig uppgift om en *Vipera aspis*: «Man försökte strypa huggormen genom att låta honom hänga 24 timmar, och han tyckts vara alldeles död. Derefter beströk man honom med olja och omgaf honom med gips, i afsigt att få en modell af honom. Ofvanpå detta lades ett yttre lager af gips, och det hela fick fullständigt torka. — En följande dag, 48 timmar sedan ormen tyckts vara död, öppnades formen, hvarvid djuret dock lifslevande rann ut och sökte fly».

Ormarne vistas öfverallt, der de kunna lifnära sig, der icke kyla lägger oöfverstigligen hinder i vägen för dem. — Värme älska de deremot och tåla mycket i den vägen. — Det är väl derfor vantron har möblerat helvetet med ormar. — Emellertid ser man några arter i jordytans hetaste trakter undvika direkt solsken midt på dagen.

Ormar anträffas från, och under, hafsytan till toppen af berg, som äro högre än något i Europa. — Enligt Günther* har man funnit en 4 fot lång släging till Snokarne, *Compsosoma Hodgsonii Günth.*, i Tibet vid en höjd af 15,200 fot. Den giftige *Halys Himalayanus Günth.* och *Glasögonormen* finnas på Himalaya vid 8—9 tusen fots höjd, och på toppen af Javas höga, nu slocknade, vulkaner trifvas slägingar till Snokarne.

---

* Reptiles of British India.

Ett anmärkningsvärdt förhållande är, att ormar alls icke finnas, eller äro ytterst sällsynta, på Stilla hafvets öar med undantag af de största öarne, ehuru föda på de mindre finnes af flere slag*.

Jag vet ej, huruvida någon lyckats förklara ormarnes sällsynthet i Polynesien. — Orsaken synes mig böra sökas deruti, att dess öflockar uppkommit jemförelsevis sent genom vulkan — och korallbildning och så långt från fastland och de stora öarne, att ormarne derifrån ej kunna sprida sig till dem.

Sundaöarne och Filippinerna deremot äro säkerligen mycket äldre och åtminstone de förra hafva dessutom antagligen någon gång, eller flera gånger, hängt ihop med hvarandra och med fastlandet och ligga närmare detta.

Härom vore mycket, mycket att säga.

De ormråkaste trakter på jorden äro just sistnämnda öar jemte angränsande fastland samt det tropiska Amerika. — Vissa mindre delar af de andra verldsdelarne och Förenta Staterna hysa äfven en mängd individer. — Den berömda resanden Castelnau berättar**, att Skallerormarne voro så talrika på Catskill-berget och vid Georgsjön i Förenta Staterna, att innebyggarna samlade sig för att bekämpa dem. På en enda dag dödades 300—400 stycken ormar. — Att de stora öknarne äro ormfattiga, är naturligt. Detta är äfven fallet med Nya Holland; dock kände man redan 1869 derstädes 82 arter (1854 blott 20)***. Europas mest ormråka del torde vara

* *Enygrus Bibroni* Hombr. et Jacq. af familjen *Boæidæ* är funnen på Sällskapsöarne. — Marianerna hysa flera arter, och Dampier talar om gröna ormar på Galapagos-öarne.

** «Sur les mœurs de certains ophidiens» uti Comptes Rendus T. XIV, p. 494.

*** Krefft, «The Snakes of Australia», Sidney 1869.

Dalmatien, som är eller åtminstone förr var alldeles öfversvämmadt af *Vipera ammodytes*. Vårt land är lyckligtvis fattigt på sådana der *banditi* beväpnade till tänderna.

I den sista mig bekanta katalog öfver samtliga kända ormarter, nemligen *Elenco Sistematico Degli Ofidi* of G. Jan utgifven i Milano 1863 upptagas 690 arter fördelade på 20 familjer och 173 släkten. Af dessa arter äro ungefär 150 giftiga.

Om arternas geografiska fördelning må blott nämnas, att släktena *Python* och *Naja* samt hela fam. *Acrochordidæ*, *Viperidæ* och troligen hela fam. *Hydrophidæ* tillhöra gamla världen. — Släktena *Boa*, *Eunectes*, *Crotalus*, *Lachesis* träffas uteslutande i Amerika. — Af samtliga *Crotalidæ* finnas 24 arter endast i sistnämndna verldsdel. — I Brásilien, som dock är högst ofullständigt undersökt, har man redan funnit 104 arter, hvaribland blott 12 giftiga, nemligen 5 för människan oskadliga små *Elaps*-arter och 7 så mycket farligare *Crotalidæ*; deremot äro af Australiens 82 kända arter ej mindre än 69 giftiga, nemligen 42 *Elapidæ*, hvarutaf flera stora, 15 *Hydrophidæ* och 2 *Viperidæ*. I Europa känner man blott 23 arter, af hvilka 3 giftiga: *Vipera Berus*, *V. aspis*, *Vammodytes*, — Den förstnämnde huggormen är, som bekant, den enda giftiga af Skadinaviens 3 arter.

Man måste högeligen förvånas, när man betänker, huru ändamålsenligt naturen utrustat de giftiga ormarne i kampen för tillvaron, då hon i gifttänderna gifvit dessa svaga och föga snabba djur vapen lika små och lätta att föra som stora och fruktansvärda i sina verkningar.

Ormen är ju en varelse, som endast kan föda sig med lefvande djur, och likväl saknar han sådana lemmar, som de högre organiserade rofdjuren fått, för att upphinna och gripa sitt rof. Han är därför tvungen, att invänta det, att lägga sig i försåt för det, att lura. Plötsligt slutar hans skenbara dvala. Han har sett och på förhand uppmätt det afstånd, som skiljer honom från målet. Han reser sig. Hans hals är redan böjd tillbaka. Hans gap är vidöppet och visar tvenne syllika, krokiga dolkar, som drypa af gift. Med pilens hastighet slungas hufvudet med sina sylar framåt; dessa fördjupa sig i rofvets kött, men lösgöra sig genast. Sällan upprepas angreppet. — Från detta ögonblick är offret ormens. Det flyr med möda, släpar sig qvidande, pipande eller dödstyst bort. Han följer det. Det är hans byte, ty han har i dess ådror inympat döden, som han afvaktar.

Det är troligtvis lyckligt för detta byte, att det förgiftats innan det gripes. De små djur, som utgöra de giftiga ormarnes föda, dö nämligen oftast några minuter efter det att de fått giftet i kroppen, eller förlora åtminstone

känsl och medvetande. Utan giftet skulle de deremot helt säkert timal lefva ett gräsligt lif i ormens svalg och mage, då han ej genast kan bita ihjel dem.

De giftiga ormarne hafva i alla tider med rätta utgjort föremål för allas fasa, ty följderna af ormgiftets införande i blodomloppet äro verkligen förfärliga. Dock har man i uppgifter om den hastighet, hvarmed giftet verkar, såsom i allt hvad ormarne rör, gått till öfverdrifter; och det värsta af allt är, att sanning är så blandad med osanning i en mängd berättelser, att man ej alls vet, hvad man skall tro hvarken om dessa eller sagesmännen.

I sin artikel om *Crotalus Boiquira* * anför Lacépède utan reservation några experimenter gjorda af en kapten Hall i Förenta Staterna, Carolina.

«Tre hundar blefvo bitna af Boiquiran. Den första dog på 15 sekunder, den andre, som blef biten kort efteråt, omkom efter två timmar i konvulsioner, den tredje biten en half timme senare visade först efter tre timmar verkningar af giftet.

Fyra dagar derefter dog en hund på $1\frac{1}{2}$ minut och en annan derefter på 4 minuter. En katt fans död dagen efter den, då han blef biten. Man lät tre dagar gå förbi. En biten groda dog på 2 minuter, och en tre månaders kyckling på 3 minuter. — Någon tid derefter lade man bredvid Boiquiran en hvit (?) orm (*Serpent blanc?*), som var frisk och sund. De beto hvarandra; skallerormen göt några droppar blod, men visade intet

* Uti Hist. Nat. Des Serpens.

Duméril anför denna art såsom synonym med *Crotalus horridus* L., hvilken dock enligt hans egna uppgifter ej finnes i Carolina. Den art, Hall experimenterade med, var troligen *Crotalus durissus* L., som är, eller då var allmän i en stor del af Förenta Staterna.

tecken till illamående; den hvita ormen dog inom mindre än 8 minuter. Man retade Boiquiran, för att få henne att bita sig sjelf, hon dog inom 12 minuter».

Pehr Kalm lemnar, likaledes utan reservation, följande apokryfiska uppgifter*:

«Kreatur såsom kor, hästar etc., hvilka blifva bitne af honom» (en skallerorm, troligen *Crotalus durissus L.*), dö ofta på stället, der ormen fått hugga dem. Hundar stå dock ibland längre emot och blifva ofta bättre; man har sett de hundar, som 5 gånger i deras lifstid blifvit bitne, och ändock gått alla gånger väl igenom, fast de varit obeskrifligen sjuke och grufveligen svällda; men så har man ock exempel på hundar, som nästan i samma minut, som de blifvit huggne, fallit döde neder».

Vidare säger han om människor, att de ibland dö af ett sådant bitt inom 1 minut, om giftet tränger in i någon «större blodådra, som går till hjertat».

Är det möjligt, att lita på en enda uppgift af personer, som på fullt allvar och utan ringaste egna invändningar upprepa och i vetenskapliga arbeten publicera så orimliga påståenden, som att djur så stora som kor och hästar af ett ormbett dö på stället, en hund på 15—30 sekunder och en så seglifvad varelse som människan inom 1 minut. — Blåsyra, det häftigaste af alla kända gifter, är ju helsosamt jemfördt med ett sådant ormgift, som Kalm och Lacépède servera sina läsare utan varning. — En upplyst och tänkande person bör söka kontrollera och med stor varsamhet sofra alla sådana der öfverraskande meddelanden innan han litar på och sprider dem, bland annat därför, att det är ett känt faktum, att om sådana komma till de lägre, okunniga samhällslagren, blifva de

* K. Vet. Akad:s Handl. 1753 sid. 57.

derstädes blindt trodda, ja, snarare än de påtagligaste sanningar, som äro och låta helt naturliga.

H. Schlegel anför efter den Holländske resande zoologen Kuhl, att tvenne arbetare på Java inom 5 minuter dogo af bettet af en *Trigonocephalus rhodostoma Reinw.*; dock anføres ej, om Kuhl sjelf sett eller blott hört talas om detta häpnadsväckande fall.

Låtom oss öfvergå till sagesmän, som med egna ögon sett, hvad de omtala.

Det är en gammal och vanlig åsigt, att ormgift ej skadar, om man tar in det och ej har något invärtes sår, hvarför man i sådant fall utan olägenhet kan suga giftet ur ett ormbett.

För det första är det omöjligt att veta, om ett sådant sår finnes; det finnes vanligen, tandköttet t. ex. är nästan aldrig helt, hvadan det i allmänhet är bäst att ej våga försöket. — För det andra hafva forskare visat, att detta gift i sjelfva verket är ganska farligt, om det intages i någon nämnvärd mängd.

Redan 1767 offentliggjorde Fel. Fontana, professor i Pisa, resultatet af mer än 6000 experimenter* med giftet af *Vipera aspis*, hvilka visa, att detta gift är skadligt, om det tages invärtes.

Läkaren Konstantin Hering gjorde i Surinam försök med gift af *Lachesis mutus*. — Han tog sjelf flera gånger in olika doser af giftet blandadt med vatten och kände verkningar deraf mer än en vecka. — De visade sig i smärtor i struphufvudet och andra delar af kroppen, i betydligt ökad afsöndring af slem från näsans och matstrupens slemhinna, ständigt diarrhé jemte smärtor i ändtarmen. Till dessa symptomter sällade sig besynnerliga rubbningar i själsförmögenheterna.

* Riserche Fisiche Sopra Il Veneno Della Vipera.

De rön, man gjort angående ormgiftets verkan i matsmältnings-kanalen, äro dock alltför få för att vara särdeles bevisande. — Deremot har man något mera reda på giftets verkningar, då det kommer med i blodomloppet.

Fontanas undersökningar visade bland annat, att gif tet af *Vipera aspis* ej har någon inverkan, då det införes i blodet på vissa djur: nemligen individer af samma art som ormen sjelf och ryggradslösa djur, såsom sniglar, blodiglar m. fl.

Ett milligram gift inympadt i en muskel på en sparf var nog att döda denne nästan ögonblickligen, under det att det behöfdes 6 millgr., för att döda en dufva. Allt det gift, han kunde pressa ut ur giftkörtlarne på en ganska kraftig orm, ungefär 10 centigr., gjorde ingen verkan på en korp. Slutligen beräknar han, att det skulle fordras minst 15 centigr., för att döda en människa, och 60 d:o, för att döda en ox, hvilka kalkyler dock torde vara något vågade.

Hvad beträffar den Skandinaviska huggormen, är man temligen öfverens om, att en fullvuxen och för öfrigt sund person ej löper fara till lifvet, om han blir biten af en sådan, så vida han ej blir alldeles vanskött. — På djur gjorde D:r H. O. Lenz på 1820-talet en mängd experiment med denna orms gift, hvars resultat ej synnerligen avvika från Fontanas.

Engelsmännen Russel och sedan på 1830-talet D:r Theod. Cantor hafva gjort försök i Ostindien med *Hydrophis*; se här i korthet några af den sistnämndes:

En *Hydrophis schistosus* Daud. af 4 fot; 2 tums (eng.) längd bet en fogel, som genast föll ned och ej kunde resa sig. Efter 4 minuter fick han en vattenaktig öppning och spasmer i hela kroppen. Ögonen voro slutna,

saliven ymnig. Efter 8 minuter dog han i våldsamma konvulsioner. En annan fogel biten af samma djur omedelbart derefter dog efter samma symptomter inom 10 minuter. En tredje biten af en *Hydrophis nigro-cinctus* Daud. af 2 fot, 3 tums längd dog på 7 minuter. En fjerde och femte bitna den ena strax efter den andra af en *Hydrophis striatus* Schl. 3 fot, 1 tum lång dogo på 8 och 11 minuter. Alla dessa foglar blefvo bitna i ena låret och visade samma förgiftningssymptomter. — Bitna af samma arter dogo: en sköldpadda på 46, en orm på 30 och en stor fisk på 10 minuter o. s. v.

En sjöman, som i Ostindien blef huggen af en 6 fot lång *Hydrophis nigro-cinctus*, afled inom 4 timmar. — Dessa ormar hafva sålunda ett ovanligt häftigt gift.

Duméril uppgifver efter Sir Everard Home och en Hr Pihorel, som hade tillfälle, att följa verkningarne af ett skallerormsbett * följande:

«En Engelsman kom till Rouen 1827 med ett menageri, hvaruti befunno sig tre skallerormar. Det var ganska kallt, och ormarne voro afdomnade. Han märkte, att en var död, och när han skulle värma de andra, blef han biten i ena handen af en af dem. De sorgliga följderna kommo ytterst häftigt den ena efter den andra.»

«En häftig, skärande smärta kändes på det sårade stället, som snart blef svullet och inflammeradt; tydliga tecken till brand visade sig i blåaktiga fläckar m. m. Den sårade kände äckel, svaghet, yrsel och största svårighet att andas jemte rubbningar i själsförmögenheterna; han svimmade gång på gång; sedan kommo gula gallblandade uppkastningar, konvulsioner, kramp, smärtor i

---

* Hvilken art det var, nämnes ej.

trakten af nafveln och döden». — Denna infann sig efter 9 timmar.

Sigaud berättar* om en vidskeplig person i Brasilien, som led af *elephantiasis*, att han lät bita sig af en *Crotalus horridus* i tro att bli botad, men omkom inom 24 timmar; symptomerna voro följande:

Hastig svullnad i den bitna handen, kyla i armen och sedan i benen, törst, allmän domning, nedsatta krafter, kramp i matstrupen jemte svårighet att svälja, häftiga smärtor i armarne, stor ängslan, näsblod, svår andhemtning, hastig puls, efter några timmar 119 slag i minuten, ökad afsöndring af saliv, svett och urin, den sista slutligen blodig, konvulsiviska rörelser i käkarna och benen, afbrott i pulsen och döden. — Liket blef blått, svälde ofantligt och ruttnade hastigt.

Man känner naturligtvis dessutom från samma land en mängd andra fall, men har ej pålitliga uppgifter om sjukdomens förlopp. Att döden ofta inträffat inom få timmar, är dock säkert. — Detta hände bland annat en stark neger på ett ställe, der jag en tid bodde, hvarom jag dock ej kan lemna närmare besked, emedan jag för tillfället var borta.

Äfven om giftet ej dödar, lemna det stundom svåra och långvariga, ofta periodiska följder efter sig såsom: torrhet i munnen och svalget, plågsam törst, hicka, rysningar, kallsvett, kolik, oregelbundenheter i urinens afsöndring och låtande, gulsot, stunder af svaghet, lamhet i de angripna kroppsdelarne, till och med ständigt oordning i själsförmögenheterna.

På menniskor hafva förklarligt nog inga försök blifvit gjorda med inympning af ormgift, åtminstone ej under

---

* Uti «Du climat et des maladies du Brésil.»

den nyare tiden och så att det kommit till allmänhetens kännedom. Men utom redan omtalade experimenter hafva sådana gjorts på djur med Glasögonormens gift af *Dr Fayrer* i Calcutta och med gift af Martiniques *Fer de lance* af flere läkare såsom *Rufz de Lavison*, *Blot*, *Guyon*, *Saint-Vel*, hvilka experimenter dock hufvudsakligen gått ut på att studera sjukdomsförloppet och finna botemedel. — *Brainard* och *Burnett* hafva väl iakttagit blodkolornas omgestaltning vid inverkan af ormgift; men den, som med största framgång sysselsatt sig med dylika undersökningar och kommit till de vackraste resultat, tyckes vara Brasilianen, *D:r J. B. de Lacerda Filho*, som experimenterat med gift af *Bothrops Jararacá*, och *Crotalus horridus*. — Ur hans intressanta *Investigações Experimentaes** följa här några utdrag:

Försöken gjordes, för att studera så väl förgiftnings-symptomerna som de af giftet förorsakade förändringarne i lefvande djurkroppars väfnader och i blodet samt finna något motgift. — De djur, på hvilka försöken anställdes, voro hundar, marsvin, 2 pungdjur (*Didelphis Azaræ Temm.*), höns, dufvor och grodor. Första Jararacan var 0,82 met. lång, den andra något större, skallerormen ungefär 1 met. lång, alla tre voro sålunda i kraftig ålder.

De djur, som blefvo bitna af Jararacan, voro:

D. 1:a Juni ett marsvin — bitet i ett lår, ett ögonlock och ryggen — dog på 20 minuter.

D. 6:e Juni ett marsvin — ryggen och nosen — 40 min.

D. 8:e Juni en höna — bröstbenet och hufvudet — 35 min.

---

* Uti Archivos do Museu Nacional do Rio de Janeiro. 1877 p. 1—17; 1878 p. 51—88 med fig.

D. 9:e Juni ett marsvin — hufvudet — 1 tim. 16 min.

D. 15 Juni gaf man en höna in 10 kub. centim. bränvin — 2 gånger tätt invid vingarne (?) och 1 gång i bröstet — blef rusig men frisk inom 2 tim.

D. 16 Juni samma höna — strax bakom hufvudet — fick in 10 kub. centim. bränvin efter 3 min., då gif-tet redan gjort synbar verkan — dog på 10 min.

Grodorna visade inga andra symptomter än matthet och dogo tyst och stilla, huru snart nämnes ej.

Vid experimenterna med Skallerormarne anföras ej data. De bitna djuren voro:

En hundvalp — öfre delen af halsen och ena ögat — 2 tim. 23 min.

En fullvuxen, stark hund — ena ögat och ett ögonlock — frisk på 4 dagar.

En liten hund — ena tassan — 1 tim. 10 min.

En liten hund — ena låret — 4 tim. 45 min.

Två marsvin — öfre delen af halsen — 23 och 24 min.

Två pungdjur — bitna flera gånger, hvar uppgifves ej — 1 tim. 35 min. och 3 tim.

En höna — 3 gånger, sistå gången i ryggen, fick in 3 kub. centim. bränvin inom 2 min. — blef rusig men tillfrisknade snart.

Samma höna blef följande dag biten 2 gånger, fick genast in 10 kub.centim. vatten med 4 droppar ammo-niak uti, dog på 26 min.

En kyckling — i hufvudet — 12 min.

En kyckling — i ryggen — 55 min.

En dufva — i ryggen — 26 min.

En dufva — i ryggen och ett lår — 26 min.

En dufva, hvars kroppsvärme nedsattes till + 35° Celsii — vid ena vingen och i bröstet — 8 min.

Att flera af dessa offer mot vanliga förhållandet blefvo bitna upprepade gånger af ormarne, berodde säkerligen derpå, att de ej kunde fly för de retade djuren.

Vidare meddelar Lacerda:

Blod af en dufva, som blifvit biten flera dagar förut, torkades och pulveriserades. En portion af pulvret blåstes in i luftstrupen på ett marsvin; en annan portion löstes i vatten och infördes i ändtarmen men utan att förgiftning följde. En tredje portion löstes i vatten och insprutades under huden, hvaraf döden följde inom några timmar.

Blod, som togs af en biten hund strax efter hans död och inympades på en dufva, dödade denna på mindre än 1 dygn.

Jararacans och Skallerormens gift tedde sig alldeles lika under mikroskopet och hade lika verkningar. Sedt med blotta ögat var dock det förra bernstensfärgadt, det senare färglöst. Den hastighet, med hvilken döden inträffade, stod i ett visst förhållande till det förgiftade djurets storlek och giftets mängd.

När ett djur blef bitet, utstötte det ofta ett läte likasom af smärta, en eller ett par droppar blod kommo ut. Symptomerna voro följande:

Det sårade stället börjar genast svullna. Några minuter derefter visar sig djuret oroligt, och om det är en hund, utstöter han långa tjut, senare visar det mattighet, lägger sig och blir stilla. Andhemtningen påskyndas, magens muskler sammandragas häftigt, och mellangärdet gör konvulsiviska rörelser; afsöndringen af saliv och tårar ökas stundom. I några fall förekommo uppkastningar af en klibbig, gulaktig vätska jemte uttömningar af ekskrementer och urin, antagligen till följd af magmusklernas och mellangärdets starka sammandragningar. — Hjärtats slag blifva ytterst hastiga och ojemna, djurets krafter

ofantligt nedsatta. Hudens känsel försvinner nästan fullständigt. Sedan visa sig sammandragningar i ansigtets och öronens muskler omvexlande med våldsamma konvulsioner i extremiteterna. Afbrotten i hjertverksamheten blifva längre och längre, andningen afstannar, och döden inträder. — Denna följes stundom omedelbart af blodflöden. Hos hundarne och marsvinen iaktogs stundtals mot slutet svårighet att gifva ifrån sig ljud och att svälja. Hos foglarne uppträdde ständigt oordningar i andningen och blodomloppet jemte slutliga konvulsioner, deremot ej blodflöden.

Stora förändringar iaktogs på de döda kropparne:

Musklerna voro ovanligt styfva. Kring det sårade stället lossnade öfverhuden lätt och föll af, och i cellväfnaden derunder visade sig alltid en mängd små gasblåsor; sådana funnos äfven i hjert- lung- och tarmsäcken. — Inre utgjutningar (gm. transsudation) af förändradt blod eller rödfärgadt blodvatten iaktogs i njurar och flerstädes, hjertats väggar visade en viss slapphet o. s. v.

Dessa och andra oordningar i kroppen få alla tillskrifvas giftets inverkan på blodet. Detta blef ovanligt lättflytande, lackrödt med dragning åt gult, senare gelatinöst och mörkt, koagulerade långsamt eller alldeles icke, emedan de röda blodkulorna och med dem fibrinen förstördes.

Under mikroskopet visade sig nemligen, (vid ungefär 1000 gångers diametral förstoring) att de färglösa blodkulorna i allmänhet bibehöllo sin form, men de röda genast företedde hvassa utskott eller svarta punkter. Mellan blodkulorna syntes små rörliga kroppar (bakterier) såsom små svarta punkter, eller mer eller mindre ljusbrytande trissor af 0,001—0,002 millimeters diameter. Dessa kroppar roterade stundom mycket fort och rörde sig i alla rikt-

ningar. Ej sällan fäste sig någon af dem vid blodkulorna, som då småningom upplöstes och utsläppte andra små rörliga trissformiga kroppar, genom hvilkas förekomst inuti blodkulorna dessas nyssnämnda utskott och svarta punkter kunna tydas.

Dessa små rörliga kroppar uppträdde ej blott i blod af djur, som först dogo inom flere timmar, utan äfven hos dem, som dogo på några minuter.

Vid denna blodkulornas upplösning bildade sig alltid gasblåsor, och dessas röda färgämne gick ut i blodvattnet, detta åter genom ådrornas väggar ut i kroppens väfnader.

De röda kulornas upplösning och frånvaro i blodet efter förgiftningen verkar, på samma sätt som blodets frånvaro i blodkärlen efter förblödning, ytterst förlamande på nervsystemet, hvaraf följer den hastiga döden.

För att erhålla gift till mikroskopiska och andra undersökningar, kloroformerades ormarne, och genom klämning på giftkörtlarne erhöles några gånger ända till 20 centigram af den vätska, de innehöllo. — Denna var hos *Crotalus* genomskinlig, lättflytande, obetydligt klibbig som en svag gummilösning, saknade lukt, reagerade neutralt, torkade snart i luften, löste sig åter i varmt och kallt vatten, men ej i alkohol. — Efter ormens död är giftet mera klibbigt, ogenomskinligt och liknar gult var; det behåller sina förstörande egenskaper.

Under mikroskopet företer det färska giftet ett stort antal mycket genomskinliga, små, klotrunda kroppar med en diameter af 0,0001 millim., stundom mindre, nästan alla mycket rörliga. Ibland rotera de och gå i alla riktningar, ibland gå de i långa kroklinier, och dyka stundom ned till vätskans botten, för att genast åter uppstiga till ytan. Ofta uppträda de i massor liksom sammanhållna af nå-

got klubbigt ämne, och dessa massor ses röra sig en stund, hvarefter de små kropparne skiljas åt och sprida sig i vätskan. Så snart denna börjar torka, blifva rörelserna mer och mer svaga och upphöra snart alledes. Vid tillsats af destilleradt vatten återtaga småkropparne efter några minuter sina rörelser. Alkohol, kloroform, borsyra och karbolsyra göra dem orörliga. — Vid förlängd observation iakttages, att dessa småkroppar småningom tilltaga i storlek och se ut som små runda celluler med mörk rand. — På detta utvecklingsstadium visa de ännu svaga kringsvängande rörelser. — Dessa fakta, som observerades vid 1000 gångers förstoring, voro konstanta och oföränderliga, vare sig giftet var färskt eller legat torrt flera dagar.

Vid jemförande undersökningar fann Lacerda nästan fullständig likhet mellan småkropparne i *Crotalus*-giftet och de små kroppar (*Micrococcus*) som förekomma i ämnen vid börjande förruttelse. På grund häraf och af de genomgående förändringar, som blodet undergår i beröring med ormgiftet, förmodar han, att detta verkar som ett *septiskt ferment*, d. v. s. ett jäsningsmedel, som åstadkommer förruttelse, att förgiftningen är en jäsnings och förruttningsprocess. — Han tillägger ungefär följande:

Huru åstadkommer ormgiftet denna kemiska förändring i blodet? Verkar det som ett lösligt ferment, på samma sätt som diastas på stärkelse, eller komma dessa verkningar af de beskrifna bakterielika små kropparne.

Den hastighet, med hvilken döden i somliga fall inträffar, ger anledning till den förmodan, att i giftet förefinnes ett ämne, som har en ytterst häftig kemisk inverkan på blodet, på nervsystemet och väfnaderna. Denna hastiga verkan kan ej förklaras endast genom de bakterielika småkropparnes närvaro, ty om en viss mängd af

giftet inympas på t. ex. en dufva, förorsakar det döden inom få minuter, då deremot en stor portion ruttet blod ej ofta har samma verkan på 24 timmar.

Man kunde därför som hypoteser uppställa, att giftet hos *Crotalus* innehåller 2 fermenter — ett lösligt och ett olösligt («figurado») —, och vidare, att de klotrunda småkropparne i giftet och i djurets blod strax efter döden äro grodder till de *vibrioner*, som senare förorsaka de kemiska företeelserna vid förruttnelsen.

Vid temperatur högre än 70° Cels. och så låg som o tyckas giftets egenskaper förändras.

I Lacerdas afhandling finnas vidare om motgifter ett par sidor, som äro mycket intressanta, hvarför de här nästan fullständigt återgifvas:

Hardt nära oräkneligt är antalet af de växtämnen, växter och hemlighållna botemedel, som anses osvkliga mot verkningarne af giftiga kräldjurs bett. Det finnes ingen quacksalvare eller underdokter i Brasiliens mera öde delar, som ej prisar de underbara kurer, han gjort med sina droger. Dessa äro nästan alltid hemtade ur växtriket och gifvas alltid in i förening med sprit. — Vid användandet af dessa medel in- eller utvändigt brukas vissa vidskepligheter, vissa kabbalistiska ord, som tjena till att gifva en hemlighetsfull och öfvernaturlig pregel åt kuren och tilltalar den sjukas uppskrämda inbillning. De fördelaktiga resultat, som erhållits genom dessa medel, få *uteslutande* tillskrifvas alkoholen såsom experimenter visat.

Alkohol tagen invändigt eller insprutad under huden hindrar fermentets verkan på blodet.

En viss mängd färskt, flytande gift tillräcklig att på få minuter döda en dufva, behandlades med sprit af 36 proc:s styrka. Omedelbart bildades i vätskan en flockig, perlhvit fällning mycket lik den, som uppkommer genom

alkohol i beröring med ägghvita och med en lösning af gummi arabicum. Hela den portion gift, som blifvit försatt med alkohol, inympades på en dufva; hon hade ingen olägenhet deraf.

Detta faktum bevisar, att alkoholens goda egenskaper såsom motgift bero på den verkan, han har på sjelfva giftet, som blifvit infördt i blodomloppet.

Om djuret alkoholiseras innan det blir bitet, äro giftets verkningar alldeles lika med noll. Om alkohol användes få minuter efter giftets inympning, inskränka sig dettas verkningar till en svullnad kring såret; men om han anlitas först då förgiftningen är betydligt framåtskriden, då förändringarne i blodet redan äro genomgripande, kan man föga räkna på godt resultat af hans användande.

Ammoniak, med hvilken några läkare i Australien gjort lyckade försök, visade vid de experimenter, som här äro ifråga, ingen användbarhet. Hvarken intagen eller insprutad under huden hade han åsyftad verkan. Det samma kan sägas om elektriska strömmar, som fördes genom det bitna stället; de voro fullkomligt gagnlösa.

Hvad beträffar kloroform, hvars döfvande verkan på mikrobier är känd, gjorde den ingen nytta vid ett experiment, som dock ej var särdeles bevisande.

Frätmedel använda på såret äfvensom mekaniska, yttre medel egnade att förhindra giftets spridande i kroppen, gagna endast, när de tillgripas genast. Deras anlitage bör dock ej utesluta invärtes bruk af alkohol, som man hufvudsakligen har att bygga på.

Otaliga berättelser gå om individer, som under fullständigt rus blifvit bitna af giftiga ormar och ej lidit

något deraf, hvilket öfverensstämmer med anförda experimenter*.

Den enklaste och verksammaste behandlingen af Skallerormars och andra giftiga ormars bett är sålunda:

1. Att ögonblickligen skära upp såret och flere gånger tvätta det med utspädd alkohol.
2. Att svälja bränvin eller annan stark spritdryck till dess ruset ger sig tillkänna.

De välgörande egenskaper, hvilka vissa växter påstås ega begagnade som motgift, äro antagligen inbillade.

Det är nödvändigt, att aldrig glömma, att reptilens bett ej alltid åtföljes af ingjutning af gift i såret, och att, om en ingjutning sker, den stundom är så ringa, att den ej har lifsfarliga följder. — Om i sådana fall dessa af mängden så prisade vegetabiliska motgifter anlitas, tillskrifver man dem de lyckliga följderna, som på dem ej bero, och folktron, som är lätt att väcka, tager kuren för verklig och bepröfvad.

Det bitna djurets styrka och en viss egendomlig beskaffenhet, som ej alltid är möjlig att känna, rädda det stundom från döden utan att något botemedel användes. — Man måste därför vara på sin vakt mot en mängd felaktiga och öfverdrifna slutsatser gjorda af folket, som alltid är färdigt att sätta tro till det underbara och utomordentliga.

För att bevisa detta, må det vara nog, att nämna resultaten vid användandet af ett pulverformigt växtämne, som lofordades af en benediktinermunk såsom ett osvik-

---

* Sir Everard Home berättar, att en 26-årig, något drucken karl i England fick två bett i ena handen af en 4—5 fot lång skallerorm, som hölls i bur. Mannen fick flere gånger in amoniak, vin m. m. men afled, dock ej förr än efter 19 dygn. Philosophical Transactions 1810, part I, pag. 76.

ligt medel mot bitt af giftiga ormar. Ämnet åtföljdes af en tryckt handledning i sättet att använda det. Uti denna tillråddes man bland annat, att alltid tillsätta bränvin. — Bränvinet uteslöts, emedan dess goda verkan redan var känd, och experimenter anställdes med ämnet löst i vatten. Resultaterna visade, att medlets beprisade ofelbarhet var ren inbillning.

Till sist gör Lacerda följande slutsatser:

1:0. Giftet af *Crotalus horridus* verkar på blodet, förstör de röda blodkropparne och förändrar blodvattnets fysiko-kemiska egenskaper.

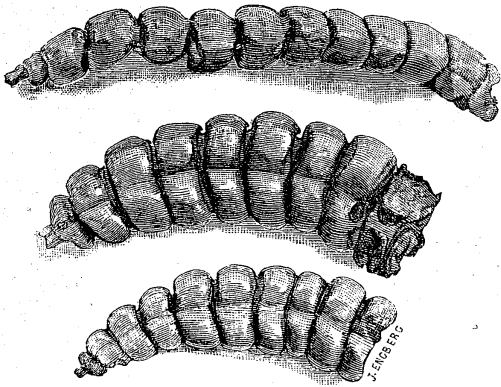
2:0. Detta gift innehåller vissa små rörliga kroppar, som visa en anmärkningsvärd likhet med en *Micrococcus*, som uppräder vid förruttelse.

3:0. Blodet af det djur, som dör af giftets verknin-
gar, inympadt på ett annat djur af samma art och samma storlek förorsakar dettas död inom få timmar efter samma symptomter och samma förändringar i blodet.

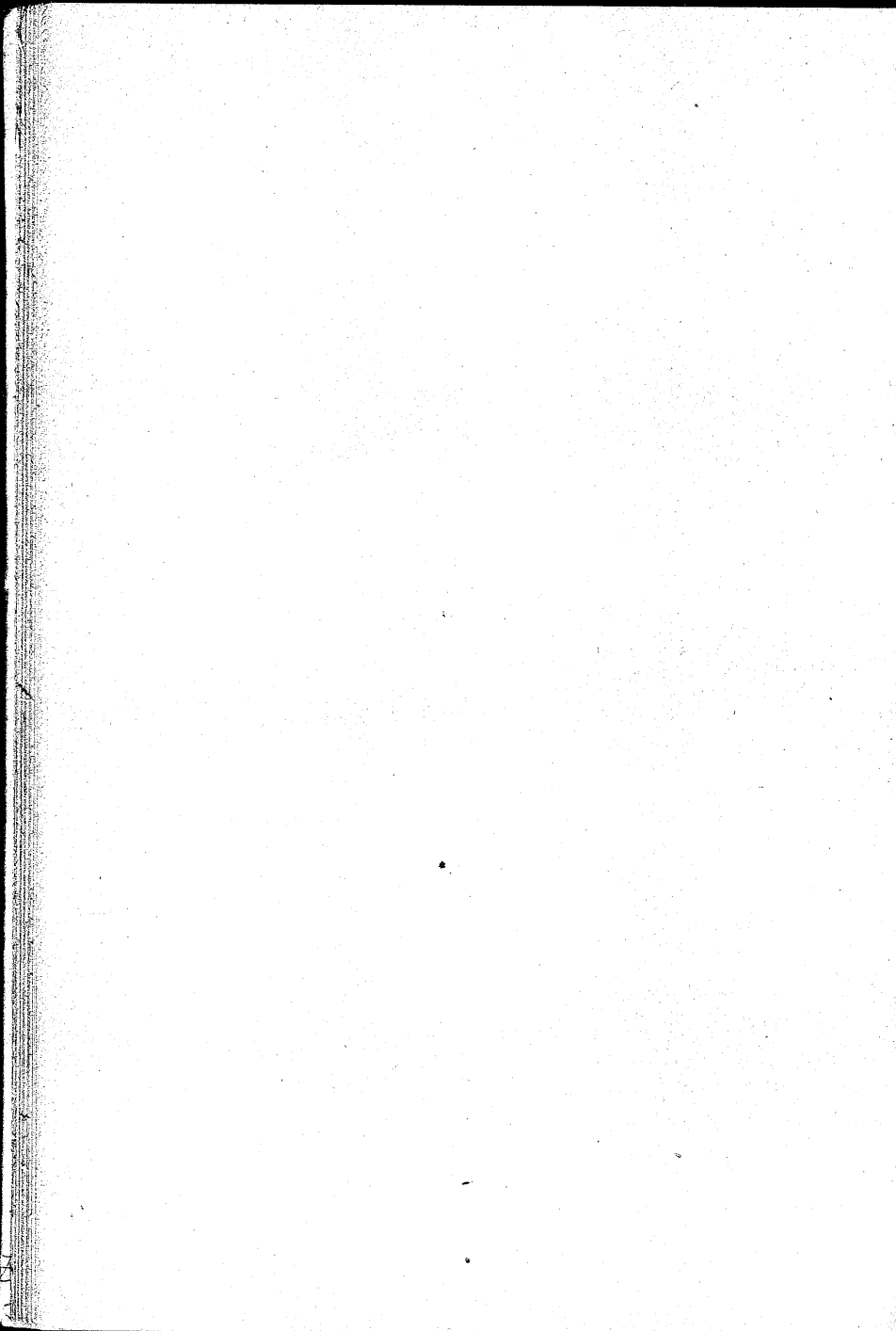
4:0. Torrt gift förlorar ej sina specifika egenskaper, äfven om det länge förvaras.

5:0. Alkohol är det säkraste medel, man känner, mot detta gift.

Skallror af *Crotalus horridus* Lin.

Här är naturligtvis ej alls platsen för ett rent vetenskapligt kapitel om ormarternas systematiska anordning och beskrifning. Men till deras tjenst, som äro roade af ämnet och möjligtvis hemma i detsamma, följer dock här nedan såsom ett slags öfversigt, en förteckning öfver de familjer, i hvilka Jan indelat ormarne, och öfver samtliga på föregående sidor nämnda släkten och arter jemte deras fädernesland och inhemska namn.

I. Ej Giftiga.

Fam. 1. Typhlopidae. 5 släkten, 64 arter.

Typhlops Fornasinii *Bianc.* Mossambik. Sid. 38.

„ *vermicularis* (*Merr.*) *Dum.* Grekl., Mindre As.
Sid. 39.

„ *dichromatus* *Jan.* Rhodos. Sid. 38.

Stenostoma. Trop. Amer., Afr., Rhodos. Sid. 39.

Fam. 2 Uropeltidae. 4 sl., 7 art.

Ostind. Filippin.

Fam. 3. Tortricidae. 3 sl., 5 arter.

Tortrix. Guyana. Sid. 35.

Fam. 4. Boæidae. 20 sl., 38 art.

Eryx jaculus (*L.*) *Dum.* Grekl., Afr., Arab., Pers. etc.
Sid. 11, 19.

Enygrus Bibroni Hombr. et Jacquin. Sällskapsöarne.
Sid. 78.

Boa constrictor L. Syd. (Jiboya) Mejico. Sid. 8, 16,
28, 40.

Eunectes murinus (L.) Dum. Brasil. (Sucury, Sucuryú,
Ketameniop.) Surinam (Boiguassú, Ikurú, Aboma).
Sid. 39, 40, 47, 49.

Xiphosoma caninum (L.) Dum. Brasil., Guyana. Sid. 53.

Morelia argus (L.) Dum. Austral. (Diamond Snake.) Sid. 40.

Python molurus (L.) Dum. Ostind. (Pedda-Poda, Bora.)
Sumatra, Java (Ular-Sava). China. Sid. 39, 47, 59, 66.

P. Sebæ Dum. Mell. Afr. Sid. 9, 40.

P. Natalensis Smith. Port Natal. Sid. 39.

P. regius (Merr.) Dum. Vestra Afr. Sid. 40.

P. reticulatus (Schneid) Dum. Ostind. och öarne (Ular-
Petola). Sid. 39, 40.

Liasis amethystinus (Schneid) Dum. Amboina etc. Sid. 40.

Fam. 5. Calamaridæ. 28 sl., 91 art.

Calamaria. Ostind. öarne etc. Sid. 39.

Carphophis. För. Stat. Sid. 39.

Fam. 6. Coronellidæ. 23 sl., 104 art.

Cemophora coccinea (Blumenb.) Cope. Söd. För. Stat. (Ma-
dre de Hormigas, Harlequin-Snake). Sid. 56.

Coronella Austriaca. Laur. Näst. hela Eur. (Slät Snok.)
Sid. 56.

Erythrolamprus Aesculapii (L.) Dum. Syd., Mejico.
Sid. 56.

Xenodon severus. (L.) Schl, Syd. Sid. 21.

Fam. 7. Colubridæ. 12 sl., 76 art.

Elaphis quadri-radiatus (Gmel.) Dum. S. Eur. (Cervone).
Sid. 40, 69.

- Composoma Hodgsonii* Günth. Tibet. Sid. 77.
Coryphodon constrictor (L) Dum. För. Stat. (Black-Snake.) Sid. 17.
Zamenis viridiflavus (Wagl.) Dum. S. och Mell. Eur. (Milordo, Bello.) Sid. 68.
Dromicus cursor (Shaw), Dum. Sydam., Antill. Sid. 60.

Fam. 8. Potamophilidæ. 12 sl., 81 art.

- Tropidonotus natrix* (L) Schl. Näst. hela Eur., Mindre As., Nordafr. (Snok, Lindorm). Sid. 3, 40, 64.
Herpeton tentaculatum Lacep. Siam. Sid. 42.

Fam. 9. Dryophilidæ. 14 sl., 64 art.

- Herpetodryas carinatus* (L) Schl. Sydam. (Cobra Cipó.) Sid. 55, 72.
Philodryas viridissimus (L) Jan. Guyana, Brasil. (Cobra Cipó.) Sid. 36.
Chrysopelca ornata (Shaw.) Dum. Java, Sumatra, Malaccahalvön. Sid. 56.
Oxybelis aeneus (Wagl.) Dum. Sydam., Antill., Mejico. Sid. 36.
Dryophis. Ostind., Sundaöarne, Afr. Sid. 42.
Langaha. Madagaskar. Sid. 42.

Fam. 10. Psammophidæ. 3 sl., 13 art.

- Coelopeltis insignitus* (G. St. Hil.) Dum., S. Eur. Sid. 45.

Fam. 11. Scytalidæ. 5 sl., 22 art.

- Oxyrhopus trigeminus*. Dum. Sydam. Sid. 56.

Fam. 12. Lycodontidæ. 11 sl., 27 art.

Afrika, Asien.

Fam. 13. Dipsadidæ. 13 sl., 43 art.

Tarbophis vivax (Fitz.) Dum. S. Eur. Sid. 45.

Fam. 14. Rhachiodontidæ. 1 sl., 1 art.

Afrika.

Fam. 15. Acrochordidæ. 3 sl., 3 art.

Chersydrus fasciatus. (Shaw.) Dum. Sundaöarne, Malacca-halfön, Ostind., Filippin. Sid. 36.

Acrochordus Javanicus Hornst. Java. (Ular-Karong, Ular-Laut.) Sid. 47, 67.

II. Giftiga.

Fam. 16. Hydrophidæ. 6 sl., 30 art.

Hydrophis striatus. Schl. Ostind. etc. Sid. 85.

H. schistosus. Daud. Ostind. Sid. 84.

H. nigrocinctus Daud. Ind. Oceanen., Manila., China. Sid. 85.

Fam. 17. Elapidæ. 10 sl., 69 art.

Elaps corallinus (L) Schl. Brasil. (Cobra Coral), Trinidad, Mejico. Sid. 20, 56.

Pseudoelaps. Australien. Sid. 20.

Hoplocephalus superbus Günth. As., Austral, (Diamond-Snake.) Sid. 40.

Ophiophagus Elaps (Schl.) Günth. Ostind., Sundadöarne, Andamanerna, Philippin., Nya Guinea. Sid. 41.

Naja tripudians (Merr.) Schl. Ostind. (Cobra de Capello (portug.), Glasögonormen), Sundaöarne, China. Sid. 21, 41, 54, 87.

Naja Haje (L) Schl. Afrika (Haje, Bouzeika etc.) Sid. 24, 25, 41.

Fam. 18. Dendraspidæ. 1 sl., 2 art.

Dendraspis (Naja) angusticeps Smith. Sydafr. Sid. 41.

Fam. 19. Viperidæ. 3 sl., 18 art.

Acanthophis cerastinus (Cuv.) Dum. Nya Holl. Sid. 59.

Vipera berus (L) Schl. Mell. och Norra Eur; (Huggorm, Esping.) Vestasien (?) Sid. 42, 79.

V. aspis (L) Schl. Mell. Eur., Italien., Sibir. Sid. 33, 42, 77, 79, 83, 84.

V. ammodytes (L) Schl. S. Eur. Sid. 42, 79.

V. arietans (Merr.) Schl. Sydafr. (Puff-Adder). Sid. 36, 63.

V. cerastes Hasselqv. Egypt., Arab. Sid. 19, 42, 49.

Fam. 20. Crotalidæ. 6 sl., 33 art.

Crotalus durissus L. För. Stat. (Boiquira, Ecacoatl.) Skallerorm. Sid. 81, 82.

C. horridus L. Sydam. (Cascavel, Skallerorm.) Sid. 29, 45, 51, 53, 58, 65, 81, 86, 87, 95.

C. miliaris L. För. Stat. (Skallerorm). Sid. 70.

Lachesis mutus (L) Dum. Brasil. (Surucucú, Urutú) Guyana. Sid. 18, 28, 41, 46, 59, 70. 83.

Trigonocephalus piscivorus (Lacép.) Dum. För. Stat. (Moccasin). Sid. 71.

T. rhodostoma Reinw. Java (Ular-Tauna, Ular-Donda, Bedoedak.) Sid. 83.

Halys Himalayanus Günth. Himalaya. Sid. 77.

Bothrops lanceolatus (Merr.) Dum. Martinique (Fer de lance, Serpent jaune). Sid. 62, 71, 75.

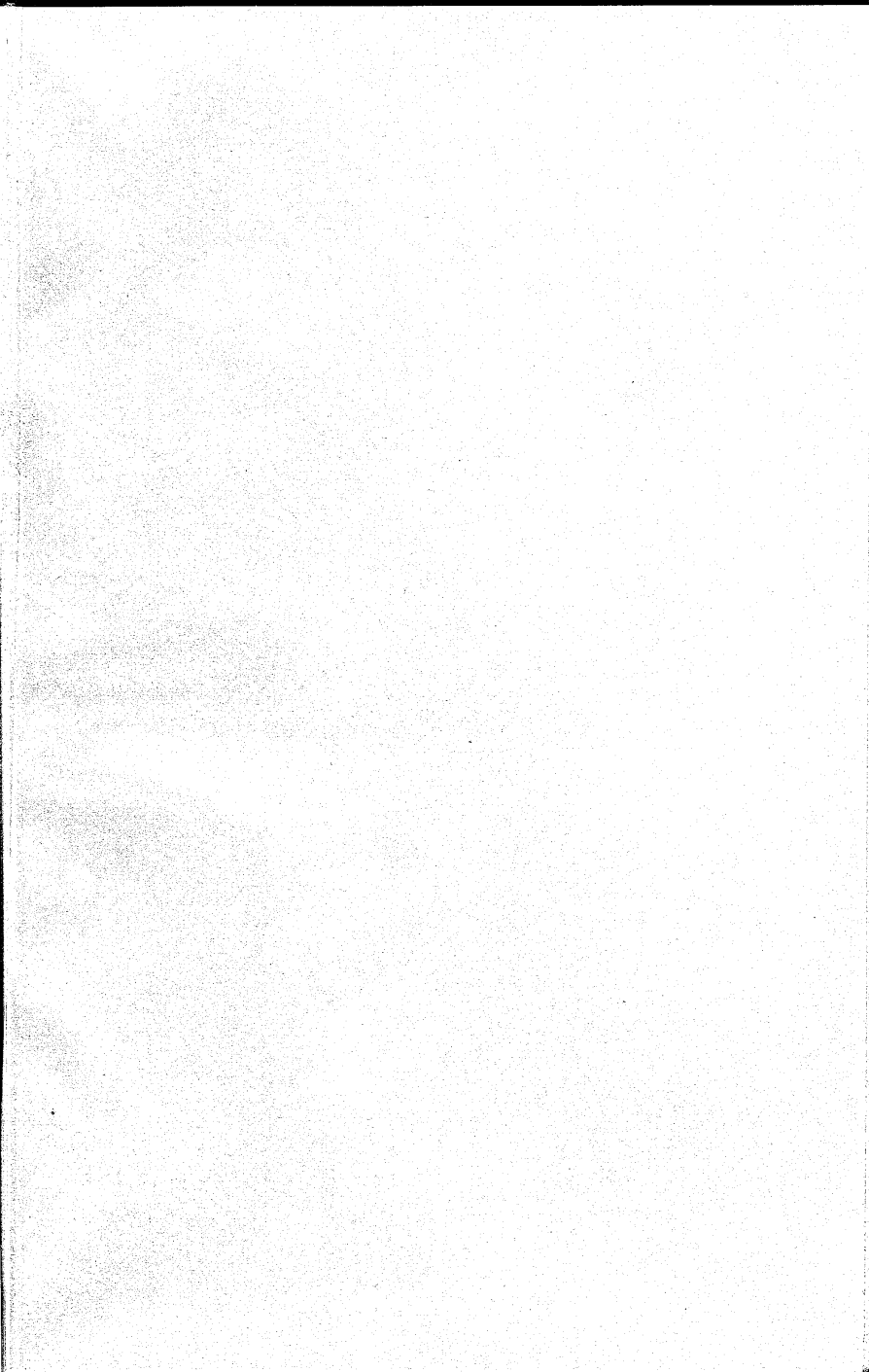
B. jaracaca (Neww.) Dum. Brasil (Jaracaca, Jararacussú) Sid. 50, 52, 61, 70, 71, 76, 87.

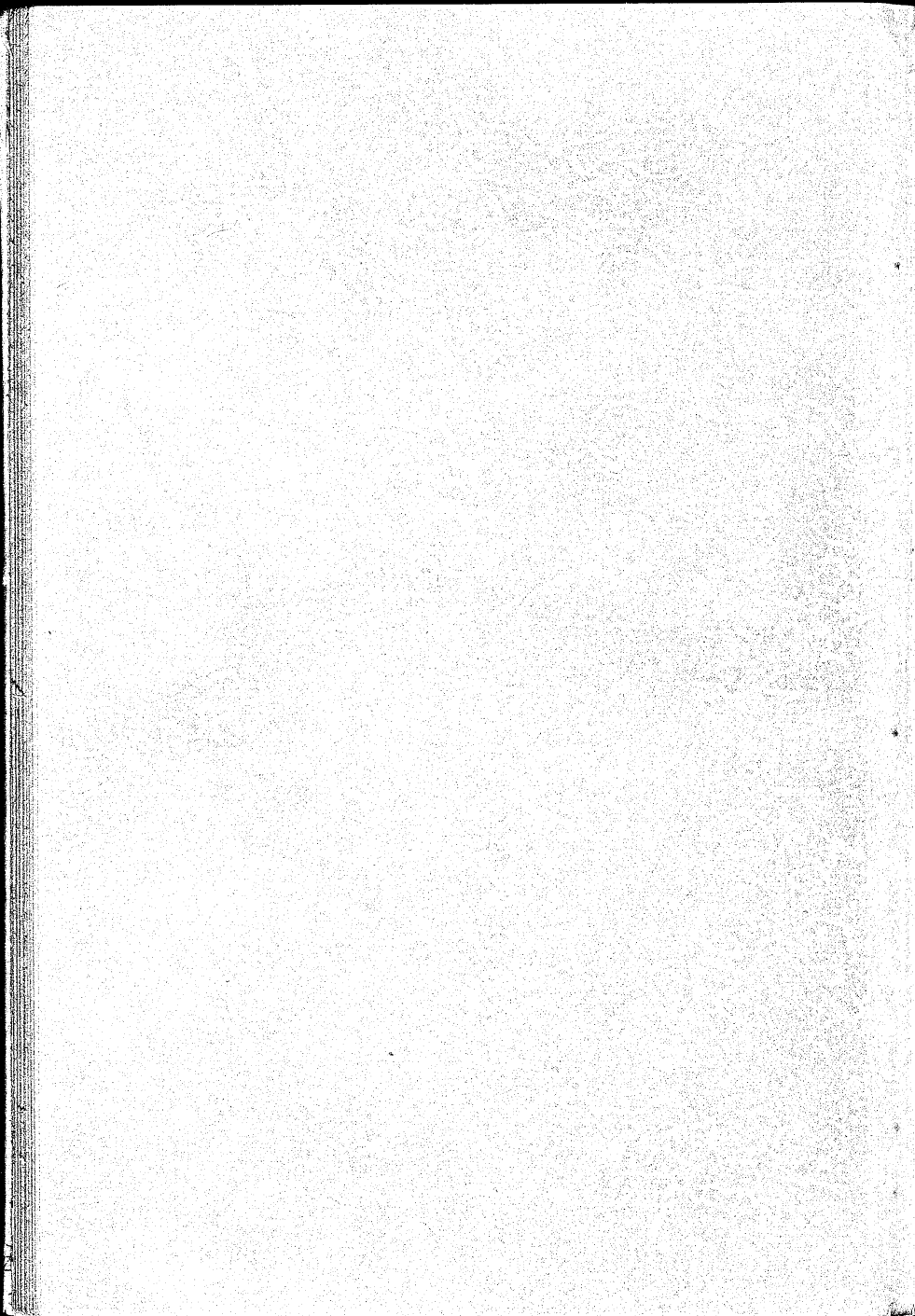

Bland mera störande fel må rättas:

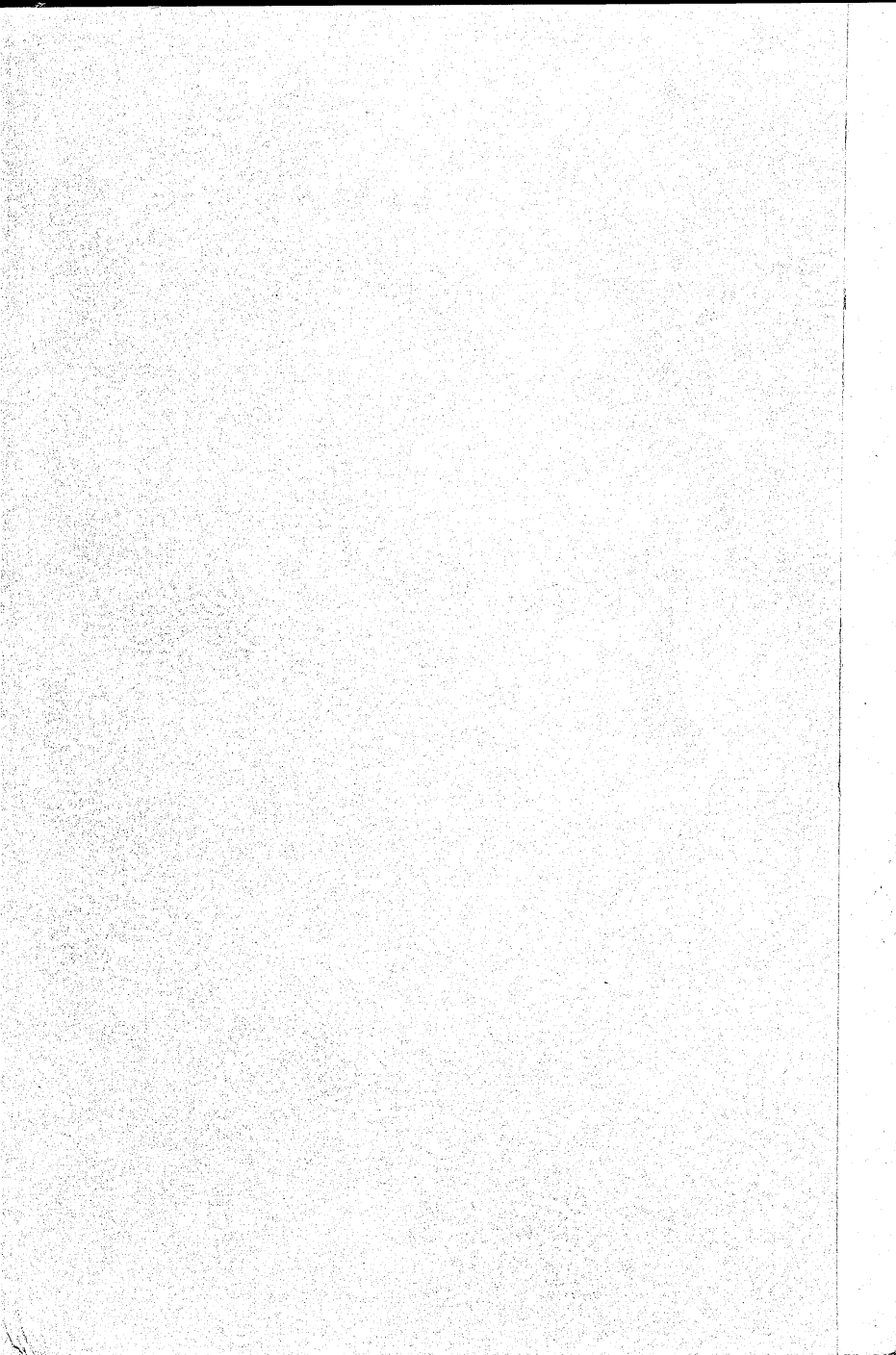
Sid. 36,	6:e rad	nedifrån	står	Physiomic,	läs	Physiognomie.
„ 42,	17:e	„	„	„ Dryinus,	„	Dryophis.
„ 45,	6:e	„	uppifrån	„ halfsmält,	„	halfsväljdt.
„ 47,	2:e	„	nedifrån	„ Historie,	„	Histoire.
„ 50,	1:e	„	uppifrån	„ vore,	„	varit.
„ „	2:e	„	„	„ föll,	„	fallit.
„ 79,	6:e	„	„	„ of,	„	af.

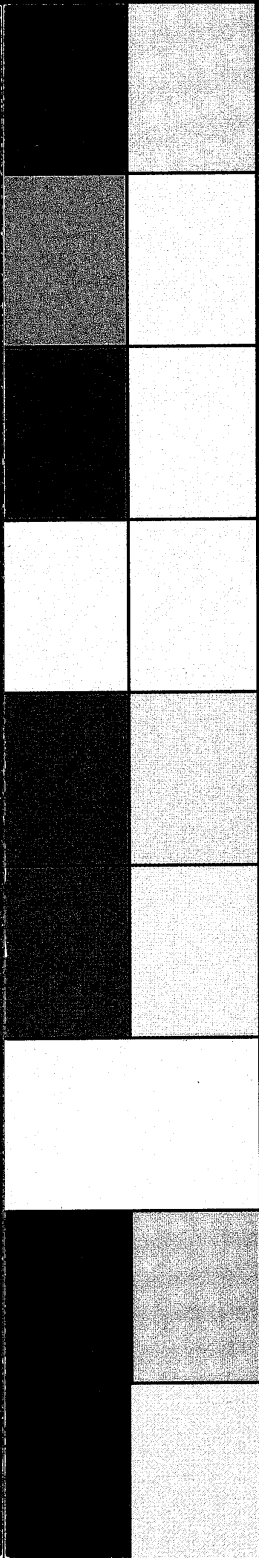

Pris: 1: 25.

Farbkarte #13

B.I.G.

Grauskala #13

M

B.I.G.

